

VILNIAUS UNIVERSITETAS
BENDROSIOS GEOGRAFIJOS KATEDRA

Įvertinimas

**LIETUVOS TARPTAUTINĖS KARINĖS VEIKLOS
GEOGRAFINIS VERTINIMAS**

Magistro darbas

Bendrosios geografijos ir
kraštovarkos specialybės
II kurso magistranto
T.DOBROVOLSKIO

Darbo vadovas
Dr. R.Baubinas

VILNIUS, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1. TYRIMŲ APŽVALGA.....	3
1.1. Tyrimų apžvalga užsienyje.....	3
1.2. Tyrimų apžvalga Lietuvoje.....	5
2. DARBO METODOLOGIJA.....	8
2.1. Bendroji metodologija.....	8
2.2. Tyrimų metodai.....	9
3. TYRIMŲ REZULTATAI.....	11
3.1. Lietuvos tarptautinio karinio bendradarbiavimo teritorinės sklaidos ypatumai.....	11
3.1.1. Daugiašalio Lietuvos karinio bendradarbiavimo teritorinė sklaida.....	11
3.1.2. Dvišalio šalies bendradarbiavimo gynybos srityje teritorinė sklaida.....	18
3.2. Karinių pajėgų geografinio pasirengimo tarptautinei veiklai būklė.....	26
3.2.1. Geografinė informacija bendrajame karių parengime.....	26
3.2.2. Karių parengimas tarptautinėms operacijoms ir geografinė informacija.....	31
3.2.3. Geografinių sąlygų skirtumai karių pasirengimo aplinkoje ir misijose.....	35
3.3. Lietuvos dalyvavimo taikos palaikymo operacijose erdvinės sklaidos ypatumai.....	39
3.3.1. Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse operacijose bendra apžvalga.....	39
3.3.2. Lietuvos tarptautinės karinės operacijos regioniniu aspektu.....	41
3.3.3. Šalies karinių misijų erdvinė sklaida naujų NATO narių kontekste.....	47
3.3.4. Tarptautinių taikos palaikymo operacijų geografinis pagrįstumas.....	48
IŠVADOS.....	52
SUMMARY.....	53
LITERATŪROS ŠALTINIAI.....	54
PRIEDAI.....	57

IVADAS

Aktyvi tarptautinė karinė veikla yra vienas iš svarbiausių Lietuvos užsienio politikos įgyvendinimo uždavinių bei nacionalinio saugumo užtikrinimo būdų. Intensyvus tarptautinis karinis bendradarbiavimas, dalyvavimas tarptautinės taikos palaikymo procese yra pagrindinės šio uždavinio įgyvendinimo priemonės. Tačiau ar tokia veikla yra paremta vien tik politiniais ir kariniais interesais, ar geografiniu požiūriu ji vystosi chaotiškai, ar visgi ją įtakoja ir tam tikri geopolitiniai bei geografiniai veiksniai?

Nagrinėti Lietuvos tarptautinę karinę veiklą geografiniu požiūriu paskatino pasikeitusi, po įstojimo į NATO ir Europos Sąjungą, šalies geopolitinė padėtis, vis aktyvesnis tarptautinis karinis bendradarbiavimas bei dalyvavimas taikos rėmimo operacijose, o taip pat ir šios situacijos geografinio vertinimo poreikis.

Darbo tikslas – atskleisti Lietuvos tarptautinės karinės veiklos geografinius ypatumus. Šiam tikslui pasiekti buvo užsibrėžti tokie uždaviniai: nustatyti Lietuvos tarptautinio karinio bendradarbiavimo teritorinę sklaidą, įvertinti šalies karinių pajėgų geografinio pasirengimo būklę tarptautinei veiklai, atskleisti šalies dalyvavimo tarptautinėse taikos palaikymo operacijose teritorinės sklaidos ypatumus bei geografinį pagrįstumą.

Pirmojoje darbo tyrimų rezultatų dalyje nagrinėjami dvišalio bei daugiašalio Lietuvos karinio tarptautinio bendradarbiavimo teritorinės sklaidos ypatumai. Čia išryškinamos tam tikros regioninio bendradarbiavimo tendencijos gynybos srityje, išskiriami aktyviausi šalies partneriai bei atskleidžiami susidariusių dėsningumų geografiniai veiksniai.

Nagrinėjant šalies karinių pajėgų tikslinį geografinį pasirengimą, nustatoma geografinės informacijos būklė karių bendrame paruošime bei parengimo, taikos rėmimo operacijoms, procese. Taip pat išryškinami karinių pajėgų pasirengimo aplinkos ir misijų aplinkos skirtumai.

Galiausiai, atskleidžiami šalies svarbiausios tarptautinės karinės veiklos praktinės dalies – dalyvavimo tarptautinėse karinėse misijose erdvinės sklaidos ypatumai ir išryškinami tai sąlygojantys geografiniai veiksniai.

Pastaba: šiame darbe naudoti ir pateikti duomenys yra vieši ir jokia forma neatskleidžia valstybės paslapčių.

1. TYRIMŲ APŽVALGA

1.1. Tyrimų apžvalga užsienyje

Konkrečiai Lietuvos tarptautinė karinė veikla geografiniu požiūriu užsienyje iki šiol nebuvo tyrinėta. Tačiau bendrai karo geografijos srityje, kuriai priskirtinas šis darbas, tyrimų buvo atlikta gana nemažai. Vis dėlto, žymiausi darbai bei pasiekimai šioje srityje buvo iki Antrojo pasaulinio karo ir jo metu, o šiuo metu daug informacijos yra prarasta, dalis jos yra praradusi savo aktualumą. Čia reikėtų išskirti dvi pagrindines karo geografijos mokyklas: Rusijos ir Vokietijos.

Karinės geografijos disciplina išsivystė XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje karinių bei geografijos mokslų sintezės metu. Šioje srityje daug nuopelnų reikėtų skirti Rusijos imperijos, vėliau Sovietų Sąjungos, o dabar Rusijos Federacijos Karinės topografijos tarnybos personalui bei mokslininkams, kurie įnešė labai svarbų indėlį į šią sferą. Rusijos karo geografijos priešrevoliucinė mokykla turėjo puikią reputaciją visame pasaulyje. Karinio geografinio mokymo lygis Rusijos kariuomenės aukštesnių laipsnių karininkams buvo labai aukštas. Šimtai Rusijos armijos pareigūnų vadovavo kariniams geografiniams tyrimams bei aprašymams, kurie buvo vykdomi ir Rusijos teritorijoje, ir kitose šalyse. Jie sudarė didelės apimties bei svarbos kompleksinius karinius geografinius aprašymus. Žymiausi to meto mokslininkai – F.Šubertas, P.Jazykovas, V.Skalonas, N.Golitsinas bei D.Miljutinas – turėjo nenuginčijamą autoritetą šioje sferoje. Labai plačiai buvo žinomos tokios karo geografų pavardės kaip N.Pševalskis, M.Venjukovas, P.Kozlovas, M.Pevtsovas, A.Snesarevas, V.Arsenevas ir kt.

Antrojo pasaulinio karo metu Raudonosios armijos išsamesnės geografinės informacijos poreikiai privertė sovietų mokslines įstaigas kurti tarpusavyje sąveikaujančias tyrinėtojų (geomorfologų, dirvotyrininkų, botanikų ir kt.) grupes, skirtas visų pirma skirtingų kraštovaizdžio tipų žemėlapių gamybai, karinės infrastruktūros statybos sąlygų apibūdinimui, ir natūralių maskuočių bei slaptaviečių kūrimui. 1943 metų pradžioje, kaip Karinės topografijos tarnybos dalis, buvo sukurta profesionalių geografų grupė, kuri aprūpino kariuomenę strateginių sektorių bei Europos ir Azijos pasienio teritorijų bendrais aprašymais. Per karą buvo atspausdinta daugiau nei 900 milijonų žemėlapių ne karo veiksmų teritorijoje, ir virš 35 milijonų žemėlapių kopijų ir kitų geografinių dokumentų buvo atspausdinta pačioje mūšio zonoje.

Nors po Antrojo pasaulinio karo karinės geografijos vystymo iniciatyva vis silpnėjo, vis dėlto, Sovietų Sąjungoje buvo išleista mokslinių leidinių šia tema. Vienas žymesnių – 1980 metais išleistas vadovėlis aukštosioms karo mokykloms – “Политическая и военная

география”, kuriame buvo aiškiai apibrėžtas karo geografijos objektas, nagrinėjami įvairūs geografinių faktorių panaudojimo karyboje būdai. Kitas svarbus leidinys, daug įnešęs į šią sferą – mokslo knygų rinkinys – “Вопросы географии”, kuris buvo išleistas 1985 metais. Vienas šio rinkinio tomų (Nr.128) buvo skirtas karo geografijai. Knygoje nagrinėjamas žymus geografų vaidmuo per Antrąjį pasaulinį karą, labai plataus masto jų tyrimai, analizuojama kaip karyba skatino geografijos mokslų vystymąsi.

Taip pat nereikėtų užmiršti ir savo laiku daug pasiekusios vokiškosios karinės geografijos mokyklos. Vokietijoje ši disciplina daugiau atskilo iš politinės geografijos, vėliau ir iš geopolitikos mokslo. Politinės geografijos srityje, taip pat ir karinėje geografijoje, žymiausiu XIX amžiaus pabaigos autoritetu tapo F.Ratzelis. Jis pabandė sistemiskai susieti politinės bei karo geografijos faktus vieną su kitu ir su fizinės geografijos faktais. Vartodamas pavyzdžius iš įvairiausių epochų ir regionų valstybių istorijos, F.Ratzelis konkrečiai parodė, kaip geografiniai faktoriai sąlygojo politinius, o taip pat ir karinius reiškinius. Vienas iš daugelio veikalų, kuriuo F.Ratzelis tęsė pradėtą darbą, buvo 1897 metais pasirodžiusi knyga "Politinė geografija". Ji buvo be paantraštės, tačiau jau II leidime, pasirodžiusiame 1903 metais, tokia paantraštė buvo ir ji skambėjo taip: "Valstybių susisiekimo ir karo geografija". Čia F.Ratzelio pastebėti politinės geografijos dėsniumai gana efektyviai leido paaiškinti karų kilmę ir eigą. Tai, atrodo, tikrų ir šiuolaikinių karinių konfliktų priežastiniam aiškinimui. Juk jeigu pažiūrėsime į kariavusias puses Balkanų regione, tai pamatysime vėl tuos pačius ne kartą istorijoje matytus strateginius tikslus: prasimušti į jūrą, iškovoti savo valstybei geresnę padėtį natūralių gamtinių barjerų atžvilgiu, sujungti "koridoriais" savo etninius regionus ir t. t.

Geopolitiniai bei karo geografijos tyrimai Vokietijoje ypač suklestėjo prieš Antrojo pasaulinio karo pradžią. Tuomet šalyje jau gyvavo karinės geografijos mokykla kartu su karinių žemėlapių gamybos bei topografijos departamentais, kuriuos kontroliavo šalies sausumos pajėgos. Vokietijos kariuomenės aukščiausioji vadovybė turėjo specialią kariuomenės rūšį, kuri buvo atsakinga už žvalgybą, kartografiją ir karinių veiksmų vykdymo teritorijos įvertinimą. Dar prieš Antrąjį pasaulinį karą vokiečiai jau buvo pasigaminę ne tik visos vakarinės Rusijos dalies, bet ir visų Europos šalių, Šiaurės Afrikos, Artimųjų ir Vidurio Rytų bei Šiaurės Indijos žemėlapius ir detalius geografinius aprašymus. 1943-ųjų metų pabaigoje Vokietijos sausumos pajėgų Karinės geografijos tarnyba pati išleido net virš šimto karinių-geografinių aprašymų leidinių. Tuo tarpu Karinių oro pajėgų leidiniai šioje srityje susidėjo net iš kelių tomų ir apėmė teritorijas nuo poliarinių regionų iki Šiaurės Afrikos.

Galima pastebėti, kad pasaulinių karų laikotarpiu Vokietijoje, Rusijoje, o vėliau ir Sovietų Sąjungoje karo geografijos disciplina vystėsi lygiagrečiai su politine geografija.

Per Antrąjį pasaulinį karą karinė geografija ir karinė kartografija iškilo jau kaip pilnaverčiai, visiškai subrendę mokslai. Tačiau po karo, laikui bėgant, karinės geografijos

mokslo vystymo iniciatyva vis silpnėjo, ir šiuo metu ši disciplina gana smarkiai atsilieka nuo to meto išsivystymo lygio. Mūsų dienomis nacionalinių karinės geografijos mokyklų neegzistavimas veda prie gana lėto šio mokslo vystymosi. Tačiau šiuo metu, esant visiškai kitokiai geopolitinei situacijai bei globalinei saugumo sistemai, kaip tik atsiranda naujas karinės geografijos vystymo poreikis. Ši spraga gali būti užpildyta tik tuo atveju, jeigu bus sukurta, arba prikelta karinės geografijos tyrimų sritis, kaip esminių žinių ir tam tikrų mokslo šakų, pagrįstų aiškiai apibrėžta koncepcija, derinys. Karinių veiksmų priklausomybės nuo geografinės aplinkos supratimas bei charakterizavimas žymiai palengvintų geopolitinių, geografinių, topografinių bei operatyvinių-taktinių modelių studijų karinės geografijos kontekste.

Reikėtų paminėti, jog net ir šiuo metu kai kuriose valstybėse, ypač Lotynų Amerikoje, geografijos mokslas visų pirma yra siejamas su karyba.

Kadangi visame pasaulyje karo geografijos mokslo situacija šiuo metu yra gana sudėtinga, tai ir tyrimai šioje srityje nėra gausūs, tačiau jų poreikis labai didelis. Vis dėlto, geografiniuose žurnaluose yra publikacijų šia tema, tačiau konkrečiai su Lietuva jos nesusiję. Pagrindė tai straipsniai iš įvairių geografinių žurnalų, pavyzdžiui, Pietų Afrikos geografijos žurnale (*South African Geographical Journal*, 2002, 84/2) 2002 metais publikuotas J.A.Jacobs straipsnis apie karo geografijos padėtį Pietų Afrikoje - "Military geogrpny in South Africa at the dawn of the 21st century". Gana nemažai tyrimų yra daugiau tarptautinės taikos palaikymo srityje. Aktualesni bei kažkiek susiję su Lietuvos tarptautine karine veikla paminėtini šie straipsniai: "Intelligence and post-conflict reconstruction in Bosnia-Herzegovina" (S.Siry, D.S.Reveron, 2001), "Multiplier effect: War, occupation and humanitarian needs in Iraq" (S.Graham-Brown, 2003), "Private military companies against development" (X.Renou, 2005). Šiuose moksliniuose straipsniuose analizuojama situacija bei tarptautinės taikos palaikymo misijos Balkanų regione, Irake, Afganistane. Taip pat čia nagrinėjamas šių tarptautinių karinių operacijų pagrindumas bei jų dalyvių indėlis atkuriant bendrą situaciją šiuose regionuose.

1.2. Tyrimų apžvalga Lietuvoje

Jeigu šiuolaikinė karo geografijos mokslo sritis užsienyje yra gana sudėtingoje situacijoje, tai Lietuvoje ši disciplina taip pat nėra labai išvystyta. Šios srities mokslo darbų daugiau buvo tarpukario Lietuvoje. Nors šiuo metu yra visiškai kitokia šalies geopolitinė bei saugumo aplinka, dalis tų darbų daugeliu aspektų nėra praradę savo aktualumo.

Lietuvoje karo geografijos srityje galima išskirti 1928 metais Stasio Zaskevičiaus išleistą knygą "Karo geografijos teorijos pagrindų reikalu". Joje autorius gana detalai

nagrinėja karo geografijos teorinius aspektus. S.Zaskevičius išryškina to meto karo geografijos aktualumą, taip pat aprašo šios srities studijų metodus. Kai kurie šio darbo nagrinėjami dalykai nepritaikomi šių dienų situacijai, tačiau stebėtina, jog nemažai jų yra aktualūs ir šiandien.

Kitas mokslininkas, palietęs karo geografijos problemas, buvo majoras V.Bulvičius. Tarpukario laikotarpiu jo išleistoje knygoje "Karinis valstybės rengimas", autorius akcentavo geografinės bei geopolitinės padėties svarbą krašto gynybai. Tačiau minėtas darbas yra praradęs savo aktualumą šiais laikais, kadangi V.Bulvičius plačiausiai nagrinėjo šalies teritorinių ypatumų svarbą teritorinėje gynyboje, tuo tarpu šiuo metu Lietuva atsisako tų, su visuotine gynyba susijusių, principų, kurie netekę prasmės naujoje saugumo aplinkoje: teritorinės gynybos, maksimaliai didelio šauktnių skaičiaus, mobilizacinės sistemos rengimo totaliniam karui, visuomenės ruošimo partizaniniams veiksams.

Nagrinėjant to meto karo geografijos bei geopolitikos srities pasiekimus, negalima nepaminėti garsaus geografo Kazio Pakšto. Jis į Lietuvos politinės minties istoriją įėjo kaip mokslininkas, vienas iš nedaugelio suvokęs geopolitikos svarbą. Svarbiausias ir didžiausias jo darbas politinės geografijos srityje yra 1929 m. išleista knyga "Baltijos respublikų politinė geografija", kurioje autorius valstybės likimą aiškino per geografinę aplinką, ypatingai akcentuodamas geopolitikos svarbą. K.Pakštas, gyvendamas JAV, dėstė įvairias geografijos mokslų disciplinas ne tik šalies universitetuose, bet ir karo mokyklose.

Šiuo metu mokslinių darbų konkrečiai iš karo geografijos srities Lietuvoje nėra. Tačiau, nagrinėjant šių dienų situaciją, gal būt ne tiek karo geografijos, kiek geopolitikos srityje galima būtų išskirti 1996 m. Geografijos metraštyje (Nr.XXIX) publikuotą V.Daugirdo straipsnį "Lietuvos geopolitinio balanso modelis". Jame autorius akcentuoja Lietuvos geopolitinės padėties subalansuotumo būtinybę, kaip vieną svarbiausių nacionalinio saugumo užtikrinimo priemonių. Taip pat šioje srityje reikėtų paminėti ir 2005 m. publikuotą Č.Laurinavičiaus, E.Motiekos bei N.Statkaus knygą "Baltijos valstybių geopolitikos bruožai". Minėti darbai aiškiai atskleidžia Lietuvos geopolitinius ypatumus, kuriuos labai svarbu pažinti geografiškai vertinant šalies tarptautinę karinę veiklą.

Geografiškai vertinant Lietuvos tarptautinę karinę veiklą taip pat nagrinėjamos ir karių geografinio parengimo tarptautinei veiklai problemos. Bendrai mokslinių leidinių apie karių edukologijos problemas Lietuvoje yra gana nemažai. Paminėtini yra: E.Kisino "Kario ugdymas" (2000), Lietuvos kariuomenės mokymo ir doktrinų valdybos išleista metodinė medžiaga "Kario rengimas" (2000), mokslinės konferencijos - "Karybos specialistų rengimo problemos" (1997) - medžiaga ir kt. Tačiau konkrečiai geografinio karių parengimo būklės niekas nenagrinėjo. Galbūt ši sritis neatrodo labai aktuali kalbant apie bazinį karių parengimą, bet tarptautinių karinių operacijų dalyviams geras tikslinis geografinis parengimas yra būtinas,

kadangi tokių operacijų specifika reikalauja gerai išmanyti labai įvairias kitų šalių gamtines geografines sąlygas, socialinius, visuomeninius ypatumus bei kultūrų skirtumus.

Mokslinių leidinių konkrečiai apie Lietuvos tarptautinio karinio bendradarbiavimo geografinį vertinimą nėra. Tačiau bendrai Lietuvos tarptautinė karinė veikla nagrinėjama gana plačiai. Šios tematikos didesnė dalis publikacijų yra daugiau aprašomojo pobūdžio Lietuvos krašto apsaugos ministerijos bei kitų, susijusių su krašto apsauga, institucijų leidiniai. Plačiausiai ši sritis nagrinėjama jau minėtų institucijų leidžiamuose žurnaluose “Krašto apsauga”, “Karys”, “Kardas”, laikraštyje “Savanoris” ir kt.

2. DARBO METODOLOGIJA

2.1. Bendroji metodologija

Kadangi darbas yra karinės geografijos pobūdžio, o šiuolaikinių mokslinių darbų šia tematika Lietuvoje beveik nėra, darbe pagrinde buvo remiamasi literatūra, susijusia su krašto apsaugos sritimi, taip pat nemažai informacijos gauta ir tiesioginio bendravimo su šios srities specialistais metu.

Informacija pagrinde buvo renkama iš įvairių mokslinių bei publicistinių leidinių apie krašto apsaugą. Daugiausia remtasi Krašto apsaugos ministerijos anksčiau paminėtais leidžiamais žurnalais. Dalis medžiagos surinkta iš anksčiau minėtų institucijų internetinių puslapių, o taip pat ir iš oficialių NATO, Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų bei ESBO organizacijų internetinių puslapių. Didžioji dalis minėtos karinės žiniasklaidos yra prieinama internete, o taip pat ir Vilniaus miesto bibliotekose. Kadangi sunku nubrėžti aiškią ribą tarp karinės geografijos bei politinės geografijos ar geopolitikos, todėl buvo nemažai pasiremta ir šių sričių darbais, kurių didžiąją dalį galima rasti Lietuvos Nacionalinėje Martyno Mažvydo bei Mokslų akademijos bibliotekose.

Darbe taip pat remtasi video medžiaga, susijusia su krašto apsauga: Krašto apsaugos ministerijos išleistu filmu “Lietuvos kariuomenė – NATO pajėgų dalis”, A.Lelkaičio dokumentiniu filmu apie Lietuvos karių misiją Afganistane – “Smėlio generolai”. Su pirmojo filmo medžiaga buvo susipažinta Krašto apsaugos ministerijoje, leidybos ir informacinio aprūpinimo skyriuje, tuo tarpu dokumentinis filmas “Smėlio generolai” buvo rodomas per nacionalinę televiziją bei šalies kino teatruose. Be to, anksčiau minėti filmai buvo demonstruojami šių metų gegužės 21 dieną vykusios Lietuvos kariuomenės dienos šventės metu Vingio parke. Čia taip pat buvo rodomi ir kiti Krašto apsaugos ministerijos išleisti dokumentiniai filmai apie Lietuvos kariuomenę, krašto apsaugos tarptautinį bendradarbiavimą bei šalies pajėgų veiklą tarptautinėse taikos įvedimo operacijose.

Tiesiogiai buvo bendraujama su Lietuvos krašto apsaugos ministerijos leidybos ir informacinio aprūpinimo tarnybos darbuotojais: Domantu Vildžiūnu bei Luku Kalvaičiu. Savanoriškosios krašto apsaugos pajėgų (KASP) štabe bendrauta su “Savanorio” laikraščio korespondentu Viliumi Džiavečka. Karinio rengimo tema buvo bendraujama su keliais Lietuvos karo akademiją baigusiais karininkais. Tarptautinių karinių operacijų bei karinio rengimo klausimais bendrauta su KASP štabo viršininko pavaduotoju civilių ir karių bendradarbiavimui kapitonu Andriumi Almaniu, kuris 2003 – 2004 metais atliko misiją Kosovo provincijoje. Taip pat buvo lankytasi Lietuvos kariuomenės Generolo Adolfo

Ramanausko kovinio rengimo centre, esančiame Nemenčinėje. Šiame centre yra paruošiama didžioji dalis karių, vykstančių į tarptautines taikos rėmimo operacijas. Čia bendrauta su kapitonu Mariumi Bagdonu, kuris dalyvauja karių parengimo misijoms procese.

Darbas yra glaudžiai susijęs su krašto apsaugos sritimi, todėl ne visa informacija prieinama, kadangi dalis jos yra slapta.

2.2. Tyrimų metodai

Darbo tikslas bei uždaviniai yra specifinio pobūdžio, o jiems įgyvendinti nėra universalių tyrimų metodų, todėl tikslui pasiekti panaudoti specifiniai tiksliai šiam darbui pritaikomi tyrimų metodai.

Pirmojoje tyrimų rezultatų dalyje, siekiant nustatyti Lietuvos tarptautinio karinio bendradarbiavimo teritorinę sklaidą, pagal tokias tarptautinio karinio bendradarbiavimo formas, kaip esančius Lietuvos gynybos atašė, užsienio gynybos atašė mūsų šalyje, valstybes, su kuriomis sudarytos dvišalio ar daugiašalio karinio bendradarbiavimo sutartys bei valstybes, su kuriomis vykdomi bendri tarptautiniai kariniai projektai, darbe išryškunami Lietuvos aktyviausi partneriai šioje srityje, atskleidžiamas šalies bendradarbiavimo regioninis kryptingumas bei nustatomi tokį bendradarbiavimą sąlygojantys geografiniai veiksniai.

Jeigu pasirinktų tarptautinio karinio bendradarbiavimo formų bei projektų skaičius su tam tikra šalimi neviršija 3, tokiu atveju nustatoma, jog bendradarbiavimas su ta šalimi yra pasyvus. Jei minėtas skaičius yra tarp 3 – 5 – bendradarbiavimas aktyvus, jei tarp 5 – 10 – bendradarbiavimas su tam tikra valstybe laikomas labai aktyviu. Galiausiai, jei formų bei projektų skaičius su tam tikra šalimi viršija 10, tuomet karinis bendradarbiavimas laikomas ypač aktyviu.

Tuo tarpu antrojoje tyrimų rezultatų dalyje, siekiant įvertinti šalies karinių pajėgų geografinio pasirengimo būklę tarptautinei veiklai, išnagrinėta bendra šalies karių rengimo sistema. Išanalizuotos pagrindinės Lietuvos kariuomenės rengimo programos ir atskleistas geografinės informacijos pobūdis bei apimtis kiekvienoje tų programų. Taip pat išnagrinėta geografinės informacijos apimtis bei pobūdis tiksliniame karių parengime tarptautinėms taikos rėmimo operacijoms. Pagal šiuos kriterijus įvertinta karių geografinio parengimo būklė tarptautinei veiklai.

Trečiojoje tyrimų rezultatų dalyje, siekiant atskleisti šalies dalyvavimo tarptautinėse taikos palaikymo operacijose teritorinės sklaidos ypatumus bei geografinį pagrįstumą, panaudoti tokie rodikliai: šalies karių, dislokuojamų užsienyje, skaičius, bendras Lietuvos misijų skaičius, naujų NATO narių visų karinių pajėgų bei taikdarių skaičiaus santykis. Taip

pat išskirti pagrindiniai kriterijai, kurie lemia konkrečių misijų pasirinkimą. Pagal šalies karių, dislokuojamų užsienyje, skaičių bei vietą nustatomi Lietuvos prioritetiniai tarptautinių misijų regionai. Tuo tarpu pagal naujų NATO narių visų karinių pajėgų bei taikdarių skaičiaus santykį ir jų dalyvavimo misijose geografiją, nustatytas Lietuvos aktyvumas tarptautinėse operacijose bei šalies misijų teritorinės sklaidos ypatumai naujų NATO narių atžvilgiu. Pagal šių rodiklių bei duomenų visumą išryškinti Lietuvos prioritetai bei bendros tendencijos tarptautinių taikos palaikymo operacijų srityje, atskleista regionų, kuriuose Lietuva dalyvauja tarptautinėse taikos rėmimo operacijose, sklaida bei tai sąlygojantys geografiniai veiksniai.

3. TYRIMŲ REZULTATAI

3.1. Lietuvos tarptautinio karinio bendradarbiavimo teritorinės sklaidos ypatumai

3.1.1. Daugiašalio Lietuvos karinio bendradarbiavimo teritorinė sklaida

Tapusi NATO ir Europos Sąjungos nare, Lietuva aktyviai dalyvauja regioninėje ir transatlantinėje bendradarbiavimo veikloje. Šalies aktyvumas ir dėmesys atskiriems projektams priklauso nuo jų svarbos Lietuvos saugumo interesams. Lietuva vykdo aktyvią daugiašalę ir dvišalę gynybinio bendradarbiavimo politiką, ypač daug dėmesio skiria tiems daugiašaliams projektams, kurie stiprina viso Aljanso saugumą ir pasirengimą atsakyti į naujas grėsmes ir iššūkius.

Lietuvos geopolitinė padėtis – buvimas Rytų Pabaltijo geopolitinėje anomalijoje (Laurinavičius, Motieka, Statkus, 2005) – savaimė apsprendžia glaudžiausią bendradarbiavimą gynybos srityje su Latvija ir Estija. Trijų Baltijos šalių bendradarbiavimo projektai tiek simboline, tiek politine, tiek praktine prasme buvo itin reikšmingi šioms šalims rengiantis narystei NATO. Baltijos valstybės tęsia įvairaus lygio trišales konsultacijas ir bendradarbiauja svarbiausiais gynybos klausimais. Dauguma trišalių karinio bendradarbiavimo projektų įgyvendinti ar integruojami į atitinkamus NATO projektus. 2003 m. buvo baigtas Baltijos pėstininkų bataliono (BALTBAT) projektas. Baltijos valstybių oro erdvės stebėjimo sistema (BALTNET) integruojama į NATO oro gynybos sistemą. Trys Baltijos valstybės susitarė kartu užtikrinti paramą, kad sklandžiai vyktų NATO oro policijos operacija, ir įsigyti trūkstantį įrangą oro erdvei stebėti ir kontroliuoti. Baltijos priešmininės kovos eskadra (BALTRON) gerai vertinama kaip trijų Baltijos šalių priešmininių laivų pasiruošimo integracijai į NATO greitojo reagavimo pajėgų nuolatinės parengties priešmininės kovos junginį (SNMCMG) bazė. Baltijos gynybos koledžo (BALTDEFCOL) mokymo programos buvo priderintos prie NATO standartų. Ateityje Lietuva planuoja plėsti trišalį karinį bendradarbiavimą tiek, kiek jis bus naudingas visam Aljansui ir padės kurti konkrečius karinius pajėgumus (Lietuvos gynybos politikos baltoji knyga, 2006).

Taigi, pagrindiniai karinio bendradarbiavimo geografiniai veiksniai su Latvija ir Estija buvo Rytų Pabaltijo geopolitinio subregiono formavimasis (Laurinavičius, Motieka, Statkus, 2005) ir Baltijos jūra. Geopolitiniams karinio bendradarbiavimo regione veiksniais galima priskirti ir bendrą Baltijos šalių orientaciją į strateginę jūrinę geopolitiką (Laurinavičius, Motieka, Statkus, 2005).

Labai tikslingas taip pat yra Lietuvos bendradarbiavimas gynybos srityje su Šiaurės Europos valstybėmis (Švedija, Suomija, Norvegija, Danija ir Islandija). Be abejo, kolektyviniai sprendimai nacionalinio saugumo srityje su šiomis šalimis sukelia tam tikrų sunkumų, kadangi Šiaurės šalys neturi bendros savo regiono gynybos politikos. Islandija, Danija ir Norvegija, priklausydamos Šiaurės Atlanto šalių karinei sąjungai, vykdo funkcijas, kurias joms skiria NATO vadovybė bendroje Sąjungos gynybos sistemoje. Suomija ir Švedija laikosi neutraliteto politikos. Tačiau bendradarbiavimas nacionalinio saugumo srityje su kiekviena Šiaurės kaimynių yra būtinas, ypač perimant jų patyrimą, kuri jį sukauptė, kurdamas tarpusavio pasitikėjimo atmosferą Baltijos jūros regione, Europoje ir pasaulyje.

Lietuva remia glaudų Šiaurės Europos valstybių ir trijų Baltijos šalių gynybinį bendradarbiavimą (NB-8), palaiko jo plėtrą ir stiprinimą. Šiaurės ir Baltijos šalys ir toliau planuoja kartu vykdyti karinių pajėgumų plėtojimo projektus tam tikrose srityse, pavyzdžiui, mokslo ir technologijų, taikos palaikymo, aplinkos apsaugos, logistikos, specialiųjų operacijų pajėgų, bendradarbiauti plečiant demokratijos ir stabilumo erdvę Rytų Europoje ir Pietų Kaukazo valstybėse. Be to, Šiaurės ir Baltijos šalių bendradarbiavimas padeda palaikyti glaudžius santykius gynybos srityje su Švedija ir Suomija, kurios nėra NATO narės.

Pagrindinis geografinis Lietuvos karinio bendradarbiavimo su Šiaurės šalimis veiksnys regione yra geopolitinio balanso, kaip labai svarbios sąlygos šalies nacionaliniam saugumui, poreikis (Daugirdas, 1996). Geopolitinio balanso koncepcijos esmę trumpai galima nusakyti taip: nacionalinį saugumą garantuoja tokios padėties Lietuvoje (ir regione) sudarymas, kuriai kardinaliai pasikeitus, būtų pažeisti daugelio ar bent kelių valstybių interesai. Taigi, saugumu ir stabilumu mūsų krašte (be mūsų pačių) turi būti suinteresuotos ne viena ar dvi, o kaip galima daugiau šalių. Išnaudodama tarptautinę politinę padėtį, jos kitimo tendencijas, politinius, ekonominius, kultūrinius bei kitus interesus, užfiksuotus geopolitinio balanso modelyje, naudodamasi jų konkurencija, Lietuva apsaugotų save nuo esamų ir galimų išorės grėsmių (Daugirdas, 1996). Taigi, Šiaurės šalys karinio bendradarbiavimo srityje Lietuvai yra ir pavyzdys, ir parama, ir geopolitinio balanso priemonė.

Taip pat Lietuva aktyviai prisideda prie Šiaurės šalių, Baltijos šalių ir JAV gynybinio bendradarbiavimo plėtotės. JAV praktinis gynybinis bendradarbiavimas su Baltijos jūros regiono šalimis yra tarp pagrindinių Lietuvos gynybos politikos prioritetų. JAV pasiūlyta Sustiprintos partnerystės Šiaurės Europoje (E-PINE) iniciatyva, kurios vienas pagrindinių tikslų – kooperacinio saugumo stiprinimas regione, – gali tapti perspektyviu daugiašalio bendradarbiavimo saugumo ir gynybos srityje pagrindu.

Per pastaruosius kelis metus žymiai suintensyvėjo Lietuvos bendradarbiavimas gynybos srityje su Pietų Kaukazo šalimis. Jau 1997 metais Lietuva iškėlė regioninio bendradarbiavimo iniciatyvą “trys plus trys” tarp trijų Baltijos (Lietuva, Latvija, Estija) ir

Pietų Kaukazo (Armėnija, Azerbaidžanas, Gruzija) regiono šalių (1 lentelė). Lietuva jau kelerius metus įgyvendina šią iniciatyvą, kurios tikslas – perduoti Pietų Kaukazo regiono valstybėms Lietuvos, Latvijos ir Estijos bendradarbiavimo patirtį. Lietuvos krašto apsaugos ministerija yra parengusi Stabilumo kūrimo Pietų Kaukaze projektą, kuriuo siekiama dalintis Lietuvos patirtimi saugumo srityje su Gruzija, Armėnija ir Azerbaidžanu (Krašto apsauga, 2005, Nr.3). Su šiomis valstybėmis Lietuva taip pat yra pasirašiusi karinio bendradarbiavimo susitarimus. Aktyviausiai iš Pietų Kaukazo regiono valstybių gynybos srityje Lietuva bendradarbiauja su Gruzija. 2002 metais Lietuva finansavo Gruzijos karininko mokslus Baltijos gynybos koledže. Gruzijoje šiuo metu yra vienas Lietuvos karinis stebėtojas, atliekantis tarptautinę sienos stebėjimo misiją. Ši ESBO misija Gruzijoje pradėta 1999 metais, sustiprėjus įtampai Gruzijos ir Rusijos Federacijos (Čėčėnijos Respublikos) pasienyje. Lietuva nuo 2000 metų vidurio iki šiol į šią misiją kasmet siunčia po vieną savo atstovą.

1 lentelė. Lietuvos regioninio karinio bendradarbiavimo kryptių geografiniai veiksniai

Karinio bendradarbiavimo regionas	Pagrindinės karinio bendradarbiavimo formos	Geografiniai karinio bendradarbiavimo veiksniai
Rytų Pabaltijys	1) Lietuvos gynybos atašė regiono šalyse; 2) regiono šalių gynybos atašė Lietuvoje; 3) trišalio karinio bendradarbiavimo sutartis; 4) bendri kariniai projektai.	1) Rytų Pabaltijo geopolitinio subregiono formavimasis 2) Baltijos jūra
Šiaurės šalys	1) Lietuvos gynybos atašė regiono šalyse; 2) regiono šalių gynybos atašė Lietuvoje; 3) dvišalio karinio bendradarbiavimo sutartys su regiono šalimis; 4) bendri kariniai projektai.	1) Geopolitinio balanso poreikis 2) Baltijos jūra
Pietų Kaukazas	1) Lietuvos gynybos atašė Gruzijoje; 2) dvišalio karinio bendradarbiavimo sutartys su regiono šalimis; 3) regioninio bendradarbiavimo iniciatyva “trys plus trys”	1) “Geoistorinė atmintis” (buvusi priklausomybė vienai sovietinei erdvei) 2) Geopolitinio balanso poreikis

Šią Lietuvos regioninio bendradarbiavimo su Pietų Kaukazo valstybėmis kryptį lėmė ne tik išimtinai politiniai, bet ir geografiniai veiksniai. Esminis šio tarptautinio bendradarbiavimo geografinis veiksnys – “geoistorinė atmintis” – buvusi priklausomybė vienai sovietinei erdvei. Tokį bendradarbiavimą vėlgi galima dalinai pagrįsti geopolitinio balanso poreikiu, tikrai šiuo atveju Lietuva orientuojasi į glaudžius santykius ne su kaimyninėmis, o su tolimesnių regionų valstybėmis, ir ji jau pati tampa pavyzdžiu, parama ir geopolitinio balanso priemone.

Praktinis karinis bendradarbiavimas – dalyvavimas tarptautiniuose kariniuose projektuose – tik dar labiau išryškina tam tikrus šalies bendradarbiavimo gynybos srityje teritorinės sklaidos dėsningumus. Vienas stambiausių tarptautinių karinių projektų, kuriame dalyvauja Lietuva, yra BALTSEA grupės veikla. Šis projektas yra ir geografiškai plačiausias jo narių atžvilgiu. 1997 m. Osle buvo įkurta Paramos Baltijos šalių saugumui koordinavimo grupė (BALTSEA – Baltic Security Assistance Management Group). Kartu su Lietuva, Latvija ir Estija BALTSEA forume kaip remiančios valstybės dalyvauja Belgija, Danija, Didžioji Britanija, Islandija, Kanada, Lenkija, Nyderlandai, Norvegija, Prancūzija, Suomija, Švedija, ir Vokietija. JAV ir Šveicarija projekte dalyvauja stebėtojų statusu. Grupė koordinuoja Vakarų valstybių paramą Baltijos šalių saugumui ir gynybai, derina partnerių Vakaruose teikiamą pagalbą prie Baltijos šalių kariuomenių poreikių, padeda Lietuvai, Latvijai ir Estijai vykdyti šiuos karinio bendradarbiavimo projektus: BALTBAT, BALTNET, BALTRON ir BALTDEFCOL (<http://www.kam.lt/>).

BALTBAT projektas buvo pradėtas 1994 m. Rygoje pasirašius trišalę Baltijos šalių sutartį įkurti Baltijos šalių taikos palaikymo batalioną. BALTBAT štabui pradėjus veiklą Adaži (Latvija), pagal „Partnerystė taikos labui“ (PTL) programą Skandinavijos ir kitos Vakarų Europos valstybės įsipareigojo remti BALTBAT kūrimą struktūros, personalo parinkimo ir mokymo, ekipuotės komplektavimo bei projekto administravimo srityse. Jau nuo 1997 m. pasibaigus pradiniam pasirengimo etapui batalionas buvo parengtas vykdyti visas taikos palaikymo užduotis. Nuo BALTBAT įkūrimo dienos iki dabar daugelis trijų Baltijos šalių karių dalyvavo tarptautinėse SFOR operacijose kartu su Danijos ir Švedijos padaliniais.

Šiame projekte daugiausiai bendradarbiaujama su Šiaurės Europos valstybėmis, tai parodo ir tolesnis šio projekto vystymasis. Nuo 2001 m. BALTBAT šalys pradėjo atskirus projektus su skirtingomis Skandinavijos šalimis: Lietuva su Danija pradėjo LITBAT projektą, Latvija su Švedija – LATBAT ir Estija su Suomija – ESTBAT. Baltijos šalių kariai įsisavino NATO šalių karinės sąveikos procedūras, perėmė kovinę patirtį, išmoko planuoti ir dirbti savarankiškai. Šiuo metu Lietuvos kariuomenėje vyksta pasiruošimas naujam bendram trijų Baltijos šalių Sausumos pajėgų projektui.

Kitas BALTSEA grupės veiklos projektas – BALTNET – Baltijos valstybių oro erdvės stebėjimo sistema (BALTNET – Baltic Air Surveillance Network). Šis projektas išaugo iš JAV

1995 metais Vidurio Europos šalims pasiūlytos Regioninės oro erdvės iniciatyvos. 1998 metais sudaryta trišalė tarpvyriausybė Lietuvos, Latvijos ir Estijos sutartis dėl BALTNET. Sistemos tikslas – sukurti vientisą oro erdvės virš Baltijos valstybių regiono vaizdą bei perduoti apdorotą informaciją į nacionalinius centrus Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje, o prireikus ir kitoms šalims. Tai leidžia Baltijos valstybėms efektyviau kontroliuoti savo oro erdvę, užtikrinti jos nepažeidžiamumą bei orlaivių skrydžių saugumą.

BALTNET sistemą sudaro nacionaliniai oro erdvės stebėjimo centrai Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje, Regioninis centras (sistemos šerdis) Karmėlavoje (netoli Kauno), ryšių linijos bei oro erdvės stebėjimo radarai. Regioninį centrą aptarnauja tarptautinis (trijų Baltijos valstybių) personalas. BALTNET sistema yra sąveiki su atitinkamomis NATO sistemomis ir ateityje galės būti įtraukta į NATO išankstinio perspėjimo ir oro erdvės gynybos sistemą. Tarptautinei BALTNET projekto koordinavimo grupei, jau baigusiai savo veiklą, pirmininkavo Norvegija. Projektą aktyviausiai remia JAV, Norvegija, Danija ir Lenkija. Nuo 2001 metų iš Baltijos šalių pusės darbą koordinuoja Latvija.

Dar vienas tarptautinis BALTSEA grupės veiklos projektas – BATRON – Baltijos karinė jūrų eskadra (BALTRON – Baltic Squadron). Nuo 1997 m. Lietuva, Latvija ir Estija, padedant Vakarų valstybėms, kuria bendrą karinę jūrų eskadrą, kurios tikslas – vykdyti nesprogusios amunicijos nukenksminimo operacijas Baltijos jūroje, o ateityje dalyvauti jūriniame taikos operacijų vienetu. 1998 m. rugpjūčio 28 dieną Taline įsteigta BALTRON eskadra veikia pagal metinius planus, numatančius personalo mokymą ir dalyvavimą tarptautinėse pratybose bei nuo antrojo pasaulinio karo Baltijos jūros dugne užsilikusių minų ir nesprogusios amunicijos paieškos ir nukenksminimo operacijose (<http://www.kam.lt/>).

BALTRON susideda iš laivų, kuriuos į eskadrą skiria Lietuva, Latvija ir Estija. Dabartinis Lietuvos įnašas – Lietuvos karinių jūrų pajėgų minų paieškos laivas „Kuršis“. Eskadrai vadovauja tarptautinis štabas, kuriam įgaliojimus misijoms vykdyti suteikia Lietuvos, Latvijos ir Estijos kariuomenių vadų komitetas. Šiuo metu BALTRON vadas yra Estijos karinių jūrų pajėgų karininkas komandoras leitenantas Igoris Schvede (Igoris Švedė). Baigusiai veiklą tarptautinei šio projekto koordinavimo grupei pirmininkavo Vokietija.

Dar vienas stambus tarptautinis BALTSEA grupės projektas karinio mokymo srityje – BALTDEFCOL – Baltijos gynybos koledžas (BALTDEFCOL – Baltic Defence College). Ši 1999 m. vasario 25 d. Tartu mieste Estijoje atidaryta tarptautinė karinio mokymo įstaiga rengia Baltijos valstybių štabų karininkus, kurie tarnaus savo šalių gynybos ministerijose, kariuomenių ir tarptautiniuose (pavyzdžiui, NATO) štabuose nuo brigados lygio ir aukščiau, bus gynybos atašė arba dėstytojai karo mokslus nacionalinėse karo akademijose.

Dauguma koledžo dėstytojų yra Vakarų šalių karininkai. Mokymo turinys pritaikytas konkrečioms Baltijos valstybių sąlygoms, atsižvelgiant į jų geostrateginius ypatumus ir turimas

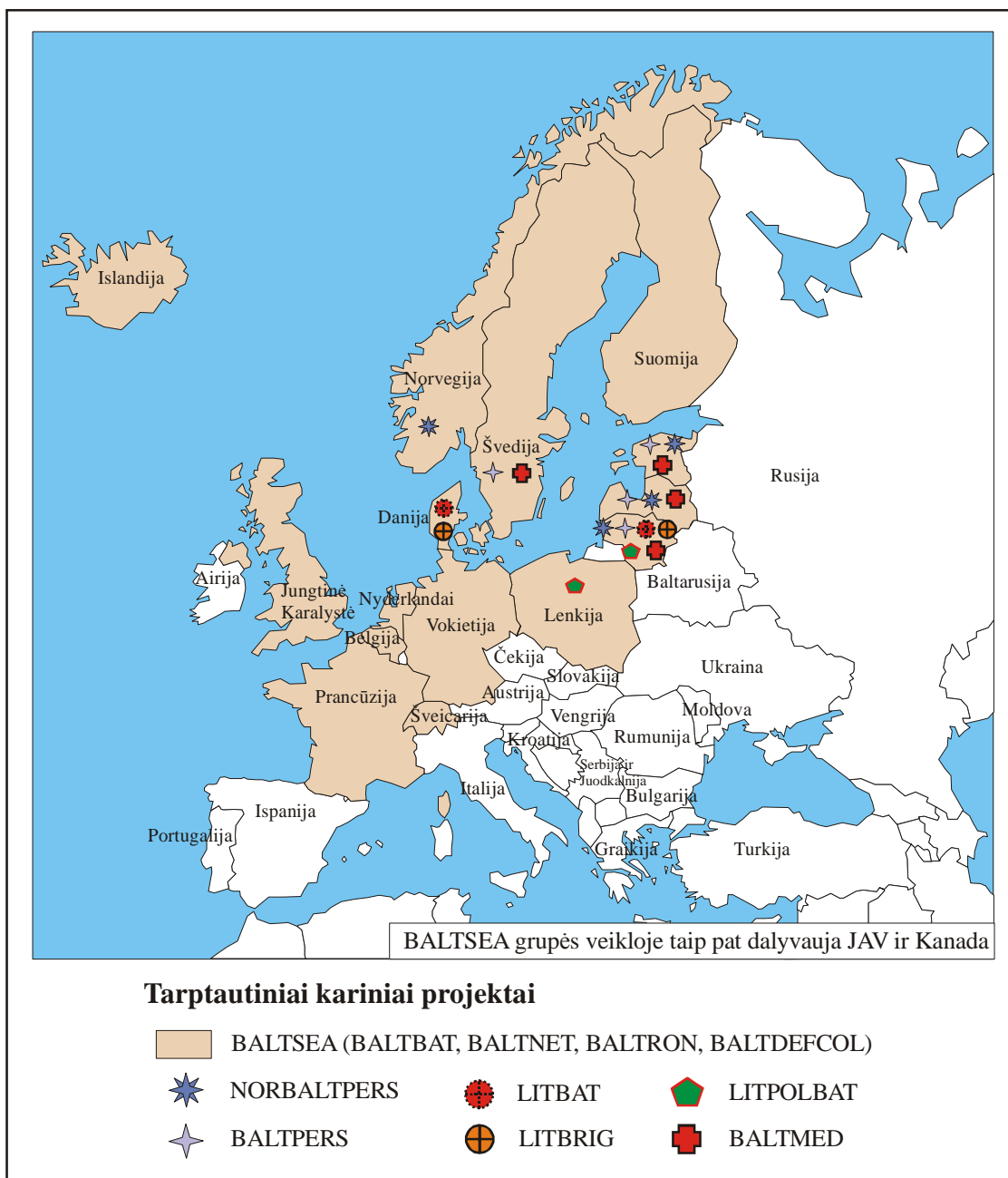
karines pajėgas. Mokymo procese stengiamasi kuo daugiau taikyti NATO procedūras ir standartus. Koledžo tarybai, koordinuojančiai jo veiklą, pirmininkauja Švedija. Iš Baltijos šalių pusės 2001 metais koordinatorė yra Lietuva. Baltijos valstybių prašymu Danija skyrė Baltijos gynybos koledžo komendantą (vadovą) – brigados generolą Michael H. Clemmesen, buvusį Danijos gynybos atašė Estijai, Latvijai ir Lietuvai.

2000 m. birželio 22 d. įteikti Koledžo baigimo diplomai pirmajai klausytojų laidai, tarp jų – 8 Lietuvos karininkams. 2001 m. koledžą baigia dar 10 Lietuvos karininkų. Koledže studijuoja ne tik Baltijos šalių karininkai, bet ir Čekijos, Danijos, D.Britanijos, JAV, Kanados, Lenkijos, Suomijos, Švedijos, Vengrijos, Vokietijos, Rumunijos ir Bosnijos atstovai. Ir toliau plečiasi kursuose dalyvaujančių šalių geografija – nuo 2002 metų Baltijos gynybos koledžo Vyresniųjų karininkų kursuose pradėjo studijuoti Lietuvos remiamas Gruzijos atstovas.

Be stambaus BALTSEA grupės veiklos projekto Lietuva dalyvauja ir kituose tarptautiniuose kariniuose projektuose. Visi jų yra bendri kariniai projektai su Baltijos jūros regiono valstybėmis (1 pav.).

Labai aktyviai karinio personalo vystymo srityje bendradarbiaujama su Šiaurės Europos šalimis. NORBALTPERS – trijų dalių projektas, apimantis šauktinių karių atstovavimo sistemą, rezervo karininkų nuotolinio mokymo programą ir Krašto apsaugos sistemos (KAS) personalo karjeros vadybą. NORBALTPERS pradėtas įgyvendinti 2000 m. vasarą remiantis Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos ir Norvegijos ginkluotųjų pajėgų susitarimu. Projektas buvo pradėtas dvišalių Norvegijos ir kiekvienos iš trijų Baltijos valstybių susitarimų pagrindu. Lietuvos ir Norvegijos bendras dvišalis projektas – LITPERS – užtikrina karininkų karjeros planavimo sistemos vystymą, efektyvios personalo politikos įgyvendinimą bei karių rotacinės sistemos funkcionavimą. Tačiau jau 2001 metų pradžioje projektas peraugo į keturšalį bendradarbiavimą. Iš Lietuvos pusės projektą kuruoja Personalo ir socialinės saugos departamentas, dalyvauja Karo prievolės administravimo tarnyba, Mokymų ir doktrinų valdyba. Projektą inicijavo ir jam vadovauja Norvegija (<http://www.kam.lt/>).

Jeigu NORBALTPERS yra bendras Baltijos šalių ir Norvegijos projektas, tai BALTPERS – bendras Lietuvos, Latvijos, Estijos ir kitos Šiaurės Europos valstybės – Švedijos projektas, kurio tikslas sukurti modernią kompiuterinę piliečių karinės prievolės valdymo ir apskaitos sistemą. Projektui vadovauja Švedijos nacionalinės karo prievolės administracijos „Pliktverket“ atstovai. Naujoji duomenų kaupimo ir saugojimo sistema susideda iš trijų dalių: centrinės duomenų bazės, apskričių duomenų bazių ir rajoninių duomenų bazių. Duomenys bazėse paskirstyti hierarchijos principu pagal organizacijas: kiekviena organizacija turi tik jai priklausančius duomenis ir aukštesnio lygio organizacija turi visų jai priklausančių organizacijų duomenis. BALTPERS projekto pagrindu sukurta moderni duomenų kaupimo ir saugojimo sistema padeda efektyviau įgyvendinti karo prievolės administravimą visais lygiais.

1 pav. Tarptautinių karinių projektų, kuriuose dalyvauja (dalyvavo) Lietuva, nariai

Dar vienas keturšalis Baltijos valstybių ir Švedijos projektas yra BALTMED, kuris buvo pradėtas 2000 metais. Pagal šį projektą Švedija Baltijos valstybėms dovanoja karinės medicininės įrangos ir apmoko personalą ja naudotis. Projekto metu rengiami medicinos centrai, mobiliosios lauko ligoninės, tarnyba aprūpinama medikamentais, tvarslia, įranga. Iki šiol Švedijos ginkluotosios pajėgos Lietuvai perdavė karinės medicininės įrangos bei technikos už kelis milijonus litų.

Taigi, Lietuvos daugiašalis karinis bendradarbiavimas pagrindė apspręstas buvimu Baltijos jūros regione. Integracija su šio regiono šalimis yra rimta atsvara euroatlantinio regiono lyderiams bei kitoms galingoms valstybėms. Baltijos jūros regionas Lietuvai yra

artimas ne vien savo geografine padėtimi, bet ir kultūra, bendra istorine, politine, ekonomine patirtimi. Ekonomiškai labiau pažengusios regiono šalys Lietuvai yra ir pavyzdys, ir parama, ir geopolitinio balanso priemonė. Baltijos jūros regionas Lietuvai yra naudingas netgi savo įvairumu (Daugirdas, 1996).

3.1.2. Dvišalio šalies bendradarbiavimo gynybos srityje teritorinė sklaida.

Lietuva dalyvauja ne tik tarptautinių organizacijų veikloje ar kitaip palaiko daugiašalį bendradarbiavimą, bet ir aktyviai plėtoja dvišalius santykius gynybos srityje. Pagrindiniai dvišalio karinio bendradarbiavimo veiksniai yra:

- 1) priklausymas Šiaurės Atlanto gynybinei erdvei;
- 2) geografinė kaimynystė;
- 3) geostrateginė partnerystė.

Dvišalis bendradarbiavimas visų pirma yra pagrindžiamas dvišalio karinio bendradarbiavimo sutartimis su valstybėmis, su kuriomis siekiama plėtoti santykius gynybos srityje. Lietuva yra sudariusi dvišalio karinio bendradarbiavimo sutartis su šiomis 30 valstybių: Armėnija (2002), Azerbaidžanu (2002), Belgija (2001), Bulgarija (2000), Čekija (1993), Danija (1994), Didžiąja Britanija (1994), Graikija (2001), Gruzija (2001), Ispanija (2001), Italija (1999), JAV (1994), Kanada (1997), Lenkija (2001), Liuksemburgu (2002), Moldova (2006), Nyderlandais (1996), Norvegija (1995), Portugalija (2002), Prancūzija (1994), Rumunija (1998), Slovakija (2002), Suomija (2001), Švedija (2002), Vatikanu (2000), Turkija (1995), Ukraina (2000), Uzbekistanu (2002), Vengrija (1997), Vokietija (1994) (<http://www.kam.lt/>).

Šios sutartys jau atskleidžia tam tikrus bendradarbiavimo gynybos srityje teritorinės sklaidos dėsningumus. Taigi, sutartys sudarytos su visomis NATO valstybėmis (išskyrus Islandiją) ir visomis ES valstybėmis (išskyrus Airiją ir Austriją, su kuriomis gynybinio bendradarbiavimo sutartys yra rengiamos). Kai kurios šalys, pvz. Šveicarija, nesudaro tokių sutarčių, bet tai netrukdo joms bendradarbiauti su Lietuva gynybos srityje. Nepaisant to, Šveicarija nėra aktyvi Lietuvos partnerė tarptautinės gynybos politikos vystymo srityje.

Bendradarbiavimo sutartys su Armėnija, Azerbaidžanu bei Gruzija aiškiai išryškina Lietuvos gynybos politikos plėtros siekius Pietų Kaukazo regione. Užmegzdama ryšius su šio regiono valstybėmis Lietuva siekia padėti joms integruotis į euroatlantinę saugumo sistemą.

Pagrindinės dvišalio karinio bendradarbiavimo formos yra:

- 1) atstovavimas (gynybos atašė);
- 2) karinio pobūdžio sutartys;
- 3) dvišaliai kariniai projektai.

Taigi, labai svarbus vaidmuo dvišaliame kariniame bendradarbiavime taip pat tenka šalies gynybos atašė. Lietuvos Respublikos gynybos atašė atstovauja Krašto apsaugos ministerijai ir Lietuvos kariuomenei bei stiprina dvišalį bendradarbiavimą. Paskyrimo valstybėse jis vykdo tokias pagrindines funkcijas: informuoja krašto apsaugos ministrą bei jo įgaliotus pareigūnus apie paskyrimo valstybės akcijas, iniciatyvas ir pasiūlymus kariniais ir saugumo klausimais; pagal savo kompetenciją vykdo krašto apsaugos ministro bei jo įgaliotų pareigūnų nurodymus ir užduotis; pagal savo kompetenciją bendradarbiauja su paskyrimo valstybės karinėmis ir gynybinėmis institucijomis; propaguoja Lietuvos krašto apsaugos sistemos ir Lietuvos kariuomenės pasiekimus; pagal suteiktus įgaliojimus dalyvauja derybose kariniais ir saugumo klausimais; teikia pagalbą Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos kariams ir pareigūnams, atvykusiems į konferencijas, seminarus, kursus ir kitus renginius buvimo valstybėje (<http://www.kam.lt/>). Taigi, galima teigti, jog atašė yra vienas svarbiausių asmenų dvišaliame kariniame bendradarbiavime ir kuris atspindi Lietuvos interesus užsienio valstybėse.

Šiuo metu Lietuva yra akreditavusi 11 gynybos atašė 26-iose valstybėse. Taip yra todėl, nes kai kurių valstybių grupėms yra akredituota po vieną gynybos atašė. Po vieną Lietuvos gynybos atašė yra akredituota šioms valstybių grupėms:

- Danijai, Norvegijai ir Švedijai (būstinė yra Danijoje, Kopenhagoje);
- Vokietijai ir Austrijai (būstinė – Vokietijoje, Berlyne);
- Estijai, Latvijai ir Suomijai (būstinė – Lietuvoje, Vilniuje);
- Prancūzijai, Belgijai, Portugalijai, Italijai ir Ispanijai (būstinė - Prancūzijoje, Paryžiuje);
- Lenkijai, Čekijai, Vengrijai, Slovėnijai ir Slovakijai (būstinė – Lenkijoje, Varšuvoje);
- JAV ir Kanadai (būstinė – JAV, Vašingtone);
- Jungtinei Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystei, Nyderlandų Karalystei (būstinė – Jungtinėje Karalystėje, Londone).

Nesunku pastebėti, jog šios šalių grupės aiškiai geografiškai pagrįstos ir visos jos priklauso euroatlantinio saugumo sistemai. Tuo tarpu atašė, kurie paskirti tik vienai valstybei, yra akredituoti jau kito regiono karinės sistemos valstybėse – Rusijos Federacijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje bei Gruzijoje.

Pagal tai, kuriose valstybėse Lietuva yra paskyrusi savo atašė, taip pat atsiskleidžia tam tikri šalies karinio bendradarbiavimo teritorinės sklaidos dėsniniai ypatumai. Lietuva savo gynybos atašė yra paskyrusi beveik į visas NATO valstybes, išskyrus Islandiją, Bulgariją, Rumuniją, Liuksemburgą, Graikiją bei Turkiją. Taip pat šalies atašė atstovauja Lietuvai ir beveik visose Europos Sąjungos valstybėse, išskyrus Airiją, Graikiją, Kiprą, Liuksemburgą bei Maltą. Be to,

krašto atašė taip pat akredituoti kaimyninėje Baltarusijoje bei Rusijos Federacijoje, ir glaudžius santykius su Lietuva palaikančiose Ukrainoje bei Gruzijoje. Taigi, iš Europos Sąjungos ir NATO valstybių Lietuva mažesnius interesus karinėje srityje turi dalyje Pietų bei Centrinės Europos regionų.

Panaši situacija išryškėja ir nagrinėjant užsienio atašė, kurie akredituoti Lietuvai, valstybių teritorinę sklaidą. Iš viso Lietuvoje 1991 – 2006 metų laikotarpiu buvo akredituoti 143 užsienio valstybių gynybos atašė. Šiuo metu savo gynybos atašė Lietuvoje yra akreditavusios 29 užsienio valstybės: Austrija, Baltarusija, Bulgarija, Čekija, Graikija, Danija, Estija, Ispanija, Italija, JAV, Jungtinė Karalystė, Kanada, Kinija, Kroatija, Latvija, Lenkija, Nyderlandai, Norvegija, Prancūzija, Rumunija, Rusija, Slovakija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Turkija, Ukraina, Vengrija, Vokietija (<http://www.kam.lt/>). Vėlgi išryškėja tendencija, jog savo atašė Lietuvai yra paskyrusios beveik visos NATO šalys, išskyrus Belgiją, Islandiją, Liuksemburgą, Portugaliją bei Slovėniją, o taip pat ir dauguma Europos Sąjungos šalių, išskyrus Airiją, Belgiją, Kiprą, Liuksemburgą, Malta, Portugaliją bei Slovėniją. Be Europos Sąjungos bei NATO bloko narių savo gynybos atašė Lietuvoje dar yra akreditavusios šios valstybės: kaimynės – Baltarusija ir Rusija, glaudžiai su Lietuva bendradarbiaujanti – Ukraina, narystės NATO siekianti – Kroatija, nepriklausanti nei ES, nei NATO – Šveicarija, ir vienintelė Azijos šalis – Kinija.

Šie faktai tik dar labiau patvirtina tam tikrus šalies karinio bendradarbiavimo teritorinės sklaidos dėsningumus – savo interesų, karinėje srityje, Lietuvoje pagrinde turi beveik visos Europos Sąjungos bei NATO šalys bei šioms organizacijoms nepriklausantys kaimynai (Rusija, Baltarusija).

Taigi, išnagrinėjus Lietuvos daugiašalio bei dvišalio karinio bendradarbiavimo teritorinės sklaidos ypatumus, išryškėja aiški tendencija, jog Lietuva aktyviausiai bendradarbiauja su Baltijos jūros regiono šalimis – Latvija, Estija, Danija, Lenkija, Švedija bei Norvegija (2 lentelė). Bendradarbiavimą su šiomis šalimis, kaip svarbiausiomis Lietuvos partnerėmis gynybos srityje, reikėtų aptarti truputį plačiau. Kadangi trišalis bendradarbiavimas su Latvija bei Estija buvo aptartas ankstesniame skyriuje, toliau bus aptartas dvišalis bendradarbiavimas su likusiomis šalies aktyviausiomis partnerėmis.

Danija yra tradicinė Lietuvos partnerė, kuri ir praktiškai, ir politiškai rėmė Lietuvos strateginių siekių – narystės NATO ir Europos Sąjungoje – įgyvendinimą, teikia didelę materialinę pagalbą. Kartu su Danija intensyviai vykdomi įvairūs projektai, daugiausia dėmesio skiriant Lietuvos kariuomenės rengimui pagal NATO reikalavimus ir standartus. Vienas svarbiausių bendrų Lietuvos ir Danijos ilgalaikių projektų buvo projektas LITBAT, kuris pradėtas 2001 metais.

2 lentelė. Lietuvos dvišalio tarptautinio karinio bendradarbiavimo dėsningumai

Bendradarbiavimo formos Šalys	Lietuvos gynybos atašė akredituoti užsienyje	Užsienio gynybos atašė akredituoti Lietuvoje	Dvišalio karinio bendradarbiavimo sutartys	Tarptautiniai kariniai projektai (projektų skaičius)	Bendradarbiavimo aktyvumas
Armėnija			√		Pasyvus
Austrija	√	√			Pasyvus
Azerbaidžanas			√		Pasyvus
Baltarusija	√	√			Pasyvus
Belgija	√		√	√	Aktyvus
Bulgarija		√	√		Pasyvus
Čekija	√	√	√		Pasyvus
Danija	√	√	√	√ √ √	Labai aktyvus
Estija	√	√	√*	√ √ √ √ √ √ √ √	Ypač aktyvus
Graikija		√	√		Pasyvus
Gruzija	√		√		Pasyvus
Islandija				√	Pasyvus
Ispanija	√	√	√		Pasyvus
Italija	√	√	√		Pasyvus
JAV	√	√	√	√	Aktyvus
J.Karalystė	√	√	√	√	Aktyvus
Kanada	√	√	√	√	Aktyvus
Kinija		√			Pasyvus
Kroatija		√	√		Pasyvus
Latvija	√	√	√*	√ √ √ √ √ √ √ √	Ypač aktyvus
Lenkija	√	√	√	√ √ √	Labai aktyvus
Liuksemburgas			√		Pasyvus
Nyderlandai	√	√	√	√	Aktyvus
Moldova			√		Pasyvus
Norvegija	√	√	√	√ √ √	Labai aktyvus
Portugalija	√		√		Pasyvus
Prancūzija	√	√	√	√	Aktyvus
Rumunija		√	√		Pasyvus
Rusija	√	√			Pasyvus
Slovakija	√	√	√		Pasyvus
Slovėnija	√				Pasyvus
Suomija	√	√	√	√	Aktyvus
Švedija	√	√	√	√ √ √	Labai aktyvus
Vatikanas			√		Pasyvus
Šveicarija		√			Pasyvus
Turkija		√	√		Pasyvus
Ukraina	√	√	√	√	Aktyvus
Uzbekistanas			√		Pasyvus
Vengrija	√	√	√		Pasyvus
Vokietija	√	√	√	√	Aktyvus

* Su šiomis (Baltijos) valstybėmis sudaryta trišalio bendradarbiavimo sutartis

LITBAT projekto tikslas – Motorizuotosios pėstininkų brigados (MPB) „Geležinis vilkas“ Algirdo bataliono reorganizavimas ir parengimas vykdyti NATO 5-ojo straipsnio įsipareigojimus. Buvo planuojama, kad iki 2006 m. vidurio visa brigada „Geležinis vilkas“ bus reorganizuota į Nuolatinės parengties brigadą, parengtą vykdyti Šiaurės Atlanto sutarties 5-ojo straipsnio užduotis Lietuvos teritorijoje. Pagal šį straipsnį vienos ar kelių NATO šalių ginkluotas užpuolimas prilyginamas viso aljanso užpuolimui. Tokiu atveju organizacijos narės turės nedelsiant imtis veiksmų, įskaitant ginkluotųjų pajėgų panaudojimą, siekiant atkurti ir palaikyti saugumą Šiaurės Atlanto regione. Šiuo metu projektas sėkmingai užbaigtas ir Algirdo batalionas yra NATO standartus atitinkantis, naujausia ginkluote, technika, įranga aprūpintas dalinys pasiruošęs vykdyti 5-ojo straipsnio įsipareigojimus NATO už Lietuvos ribų.

Danijos Karalystės iniciatyva 2005 metais pradėtas vykdyti kitas dvišalis Danijos – Lietuvos projektas LITBRIG, kuris yra LITBAT tęsinys. Pagrindinis projekto tikslas – iki 2014 m. pabaigos visapusiškai parengti MPB „Geležinis Vilkas“ štabą ir pačią brigadą visoms NATO operacijoms pagal NATO reikalavimus, užtikrinti sistemingą ir tikslingą visų Lietuvos kariuomenės padalinių, dalyvaujančių šiame projekte, darbą ir atsakomybę. Remiantis projekto gairėmis bendras Danijos ir Lietuvos brigados projektas (LITBRIG) yra prioritetas visoje Lietuvos kariuomenėje. Be Motorizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“, projekte dalyvauja ir kiti Lietuvos kariuomenės padaliniai.

Įgyvendinus LITBRIG projektą MPB „Geležinis Vilkas“ kartu su Tiesioginės paramos logistikos batalionu, Bendros paramos logistikos batalionu, Nacionalinės paramos elementu, Karo policijos skyriumi, Inžinerine kuopa (iš Inžinerijos bataliono), Medicinos kuopa (iš Medicinos bataliono) turi būti visiškai pasirengę dalyvauti visose NATO operacijose pagal NATO reikalavimus. Lietuvos ir Danijos kariai nuolat dalyvauja bendrose pratybose. Lietuvos vienetai taip pat tarnauja Danijos kontingento sudėtyje Irake ir Balkanuose, o Danijos kariai – Lietuvos vadovaujamoje Afganistano Goro provincijos atkūrimo grupėje.

Lietuvai rengiantis narystei NATO itin svarbi buvo ir Lenkijos, NATO nare tapusios 1999 m., parama. Su šia šalimi vyksta intensyvus dvišalis bendradarbiavimas, grindžiamas nuolatinėmis politinėmis konsultacijomis, abipuse parama, bendromis pratybomis. Praktinė šio bendradarbiavimo išraiška iki šiol buvo Lietuvos ir Lenkijos batalionas – LITPOLBAT (Lithuanian-Polish Battalion). Šis Lietuvos ir Lenkijos batalionas sukurtas 1996 m. Lietuvos kariuomenės kunigaikštienės Birutės motorizuotojo pėstininkų bataliono Alytuje ir Lenkijos kariuomenės 15 divizijos 4 brigados bataliono dalinių pagrindu. Bendras bataliono štabas įkurtas Lenkijoje, Ožišo (Orzysz) vietovėje, kuri yra Šiaurės Lenkijoje, Mozūruose.

Bataliono lietuvių bei lenkų dalys, formuojamos ir mokomos atskirai Lenkijoje ir Lietuvoje, yra sujungiamos bendrų pratybų ar mokymų laikotarpiui, tokiu būdu ruošiant batalioną tarptautinėms taikos operacijoms. Batalioną sudaro apie 800 karių, kurių apie 60% –

iš Lenkijos, ir apie 40% – iš Lietuvos. 2001 m. LITPOLBAT dalyvavo vienoje iš savo svarbiausių praktiniu požiūriu tarptautinių pratybų “Amber Hope 2001”, kuriose kartu su kitu 12 šalių kariais šis Lietuvos-Lenkijos batalionas mokėsi taikos operacijų.

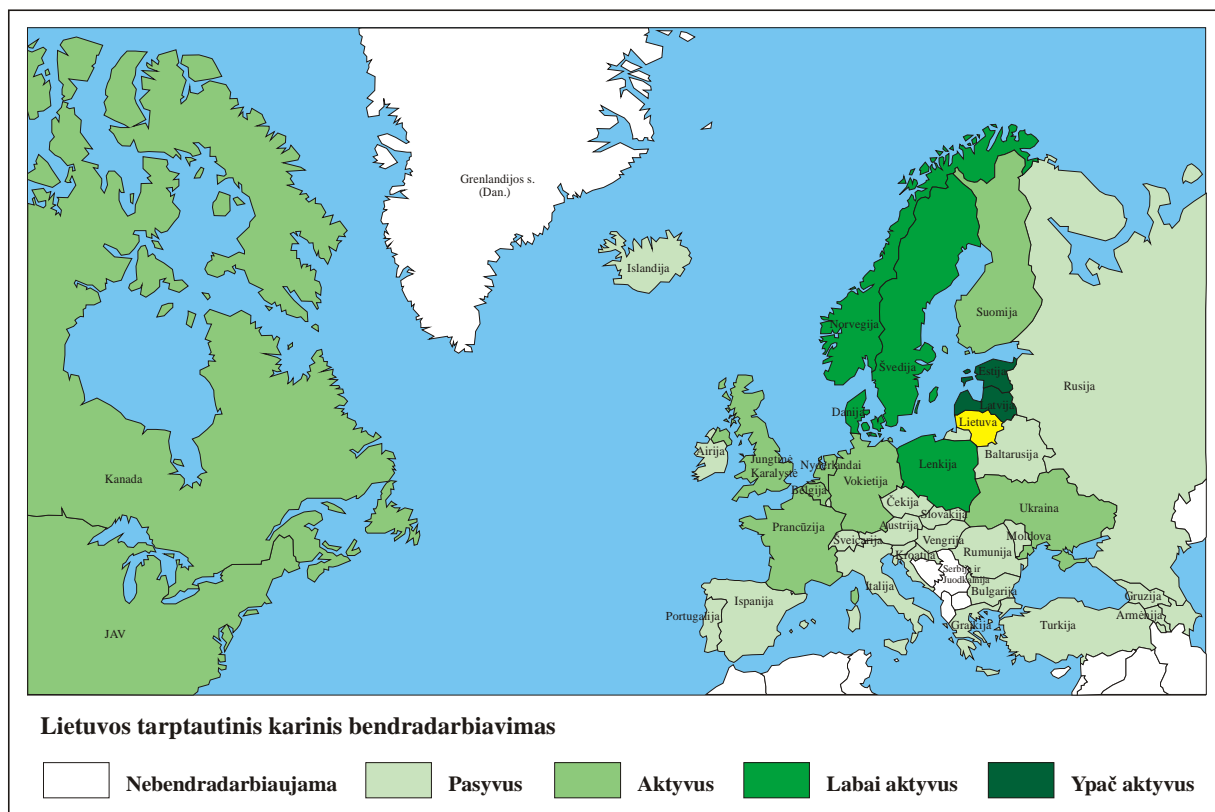
Lietuvos kariai Lenkijos vadovaujamų karinių vienetų sudėtyje tarnauja Kosove ir Irake. Lietuva ir ateityje tęs aktyvų karinį bendradarbiavimą su Lenkija. Dvišalį LITPOLBAT projektą, o taip pat ir Lenkijos bei Ukrainos bendrą batalioną POLUKRBAT, planuojama performuoti į trišalį tarptautinį projektą LITPOLUKRBAT, kurio metu bus kuriamas bendras Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos batalionas. Šio naujo projekto sukurtos bendros pajėgos turėtų vykdyti taikos palaikymo misijas Kosove bei Afganistane. Taip pat Lietuva kartu su Vokietija, Slovakija ir Latvija prisijungs prie Lenkijos vadovaujamos Europos Sąjungos kovinės grupės.

Vis platesnis bendradarbiavimas sieja Lietuvą su Ukraina. Europos saugumo sistema nebus pakankamai tobula be pilnaverčio Ukrainos įsijungimo į Europos ir transatlantinių institucijų veiklą, todėl Lietuva ketina aktyviai remti Ukrainos euroatlantinės integracijos pastangas, tęsti įvairaus lygmens dvišalius susitikimus, konsultacijas integracijos į NATO klausimais, bendradarbiavimą karinio rengimo ir mokymo srityje. Lietuva siekia, kad Ukrainai kuo greičiau būtų suteiktas Narystės veiksmų planas – priemonė, skirta prie Aljanso prisijungti norinčioms šalims pasirengti NATO narystei – ir ji būtų priimta į NATO, kai tik įvykdys visus šiame plane numatytus reikalavimus. Ateityje Lietuva taip pat sieks plėsti trišalį gynybinį bendradarbiavimą su Lenkija ir Ukraina (Lietuvos gynybos politikos baltoji knyga, 2006).

Gynybos srityje Lietuva taip pat labai aktyviai bendradarbiauja su Švedija. Dvišalio karinio bendradarbiavimo sutartis su Švedija buvo pasirašyta 2002 metais, tačiau bendradarbiavimas buvo ir anksčiau. Su šia Baltijos jūros regiono Šiaurės valstybe Lietuva aktyviai bendradarbiavo BALTPERS bei BALTMED projektų metu. Švedija suteikė Lietuvai naudingos materialinės paramos kariniam sektoriui. Šiaurės šalies ginkluotosios pajėgos Lietuvai perdavė karinės medicininės įrangos bei technikos už kelis milijonus litų. Ši šalis taip pat nemažai prisidėjo prie Lietuvos karinio personalo vystymo sistemos tobulinimo. Reikėtų pažymėti, jog Švedija yra bene aktyviausiai dalyvaujanti tarptautinėse karinėse operacijose Europos šalis, nors ir deklaruoja neutralitetą.

Dar viena labai svarbi Lietuvos partnerė Baltijos jūros Šiaurės regione yra Norvegija. Dvišalio karinio bendradarbiavimo sutartis su šia šalimi buvo pasirašyta jau 1995 m. 2000 m. Norvegija inicijavo dvišalį karinį projektą su Lietuva. Jis pradėtas įgyvendinti 2000 m. vasarą, remiantis LR krašto apsaugos ministerijos ir Norvegijos ginkluotųjų pajėgų susitarimu. Lietuvos ir Norvegijos dvišalis projektas – LITPERS – užtikrino karininkų karjeros planavimo sistemos vystymą, efektyvios personalo politikos įgyvendinimą bei karių rotacinės sistemos funkcionavimą. Tačiau jau 2001 m. pradžioje projektas peraugo į keturšalį bendradarbiavimą, apjungiant LITPERS ir analogiškus Norvegijos projektus su Latvija bei Estija.

Taigi, nesunku pastebėti, jog dvišalio tarptautinio karinio bendradarbiavimo srityje Lietuva labiausiai orientuojasi į Baltijos jūros regiono šalis (2 pav.).

2 pav. Lietuvos tarptautinis karinis bendradarbiavimas euroatlantiniame regione

Lietuvos santykių su strategine partnere JAV plėtojimas yra vienas prioritetinių gynybos politikos uždavinių ir viena svarbiausių ilgalaikio saugumo įtvirtinimo sąlygų. Glaudus Lietuvos ir JAV bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje iki narystės NATO buvo grindžiamas 1998 m. pasirašyta Baltijos šalių ir JAV partnerystės chartija. JAV politinė parama ir karinė pagalba iš esmės lėmė tai, kad 2004 m. Lietuva tapo Aljanso nare. Šalies narystė NATO pakėlė bendradarbiavimą su JAV į aukštesnį lygmenį. Po rugsėjo 11-osios teroristinių išpuolių prieš JAV, kuomet du užgrobti lėktuvai įsirėžė į du iš Pasaulio prekybos centro dangoraižių Niujorke bei dar vienas – į Pentagono pastatą Vašingtone, žuvo beveik 3000 žmonių, Lietuva įsijungė į tarptautinės koalicijos, kurioje šiandien yra apie 70 pasaulio valstybių, kovą su terorizmu. Mūsų šalies kariai dalyvavo JAV vadovaujamosiose operacijose Afganistane ir tebedalyvauja operacijoje Irake. Lietuva remia JAV, kaip demokratinio pasaulio lyderės, pastangas stiprinti pasaulinę taiką ir stabilumą, kovoti su terorizmu, jį remiančiais režimais ir masinio naikinimo ginklų platinimu. JAV savo ruožtu tęsia karinę paramą Lietuvai: kasmet pagal Užsienio karinio finansavimo programą (FMF) skiriama lėšų karinei įrangai įsigyti, pagal tarptautinę karinio mokymo ir rengimo programą (IMET) JAV kasmet mokosi 60-70 Lietuvos karių ir civilių tarnautojų, JAV patarėjai dirba LR krašto apsaugos

ministerijoje. Šalis taip pat teikia reikšmingą paramą užtikrinant Lietuvos karių dalyvavimą tarptautinėse operacijose Irake ir Afganistane. (Lietuvos gynybos politikos baltoji knyga, 2006). Ateityje Lietuva ir toliau sieks plėtoti ir stiprinti dvišalį bendradarbiavimą su JAV sprendžiant abiem šalim aktualias saugumo problemas tiek Baltijos jūros regione, tiek už jo ribų. Lietuva sieks, kad Baltijos jūros regionas liktų svarbus JAV, rengs bendras karines pratybas ir mokymus, plėtos bendrus karinius projektus.

Gana aktyvus dvišalis bendradarbiavimas su kitomis šalimis – Jungtine Karalyste, Vokietija, Kanada ir Prancūzija – padeda Lietuvai vystyti karinius pajėgumus, taip pat visiškai integruotis į Aljanso institucijas. Su Čekija labai glaudžiai bendradarbiaujama karinio mokymo srityje: daugiau nei 120 karių iš Lietuvos nuo 1994 m. mokėsi ir sėkmingai baigė įvairius kursus Čekijoje. Darbo patirtimi su čekų kolegomis dalijasi Lietuvos karo medikai, karo topografai bei standartizacijos specialistai.

Konkrečiai karo geografijos srityje Lietuva turi sudariusi dvišalio bendradarbiavimo sutartis su JAV, Jungtine Karalyste bei Vokietija. Naujausioji sutartis dėl bendradarbiavimo kartografijos, oro navigacijos ir geodezijos srityse buvo sudaryta su Jungtine Karalyste 2003 metų rudenį. Šio susitarimo dėka Lietuvos kariškiai nemokamai gavo įvairių, tarp jų – ir oro navigacijos žemėlapių, skaitmeninių geografinių duomenų bei katalogų su informacija apie Jungtinę Karalystę ir kitas šalis. Lietuviai kolegoms britams suteikė atitinkamų geografinių duomenų apie mūsų šalį (Krašto apsauga, 2003, Nr.17). Šioje šalyje karo geografijos reikalams yra įsteigta Didžiosios Britanijos gynybos geografijos ir vaizdų žvalgybos agentūra. Deja, Lietuvoje jokios analogiškos institucijos nėra. Taigi, šių sutarčių dėka yra sutaupoma daug lėšų, kadangi pirkti informaciją būtų brangu, o Lietuvos karo geografijos sukaupti duomenys nėra gausūs palyginti su Vakarų Europos šalimis. Tokio pobūdžio sutartys Lietuvai padeda papildyti savo karo kartografijos fondus naujais ir išsamia medžiaga iš valstybių partnerių.

Taigi, gynybos srityje Lietuva daugiausiai bendradarbiauja su NATO narėmis, kaimyninėmis valstybėmis, kitomis Lietuvos saugumui strategiškai svarbiomis šalimis. Dvišalio karinio bendradarbiavimo aktyvumas ypatingai pasireiškia su Baltijos jūros regiono šalimis, taip pat su strategine Lietuvos partnere JAV bei strategiškai svarbia šalimi – Ukraina.

Lietuva, kurdama savo nacionalinio saugumo koncepciją, turi atsižvelgti į savo reikšmę Europoje ir pasaulyje. Būnant Rytų ir Vakarų kryžkelėje, Lietuvai ilgai, jeigu ne visada, didelę įtaką darys JAV, turinti savo geopolitinių interesų Europoje, tuo pačiu ir Baltijos jūros regione, taip pat ir Jungtinė Karalystė, Prancūzija bei Vokietija, besivaržančios dėl savo įtakos Europoje, ir, be abejo, Rusija. Tuo tarpu aktyviai bendradarbiaudama su Baltijos jūros regiono valstybėmis, Lietuva kartu su jomis ne tik sudaro atsvarą euroatlantinio regiono lyderiams, bet ir stiprina savo savarankiškumą krašto apsaugos srityje.

3.2. Karinių pajėgų geografinio pasirengimo tarptautinei veiklai būklė

3.2.1. Geografinė informacija bendrajame karių parengime

Kiekviena šalis, atsižvelgiant į jos geopolitinę situaciją, poreikius, galimybes, kariuomenei keliamus reikalavimus, tradicijas ir kitus faktorius, stengiasi surasti ir įgyvendinti optimalią karybos specialistų rengimo sistemą, nes tai yra pagrindas, ant kurio laikosi kariuomenė ir valstybės gynyba. Daugelis šalių turi galias šimtmetes karybos specialistų rengimo tradicijas, kurios buvo ne kartą išbandytos ne tik kasdieninėje veikloje, bet ir praktikoje. Lietuva taip pat turi turtingą karybos istoriją, deja, pakankamai nutolusią nuo šių dienų aktualijų. Per pusę šimtmečio okupacijos Lietuva negalėjo ne tik palaikyti pasiekto lygmens, bet buvo prarasta karininkija, mokymo patirtis, specialistai, tradicijos, net dalis prieškarinės terminologijos. Atkūrus nepriklausomybę, karių rengimas tapo ir šiandien yra viena iš aktualiausių valstybės problemų.

Maždaug nuo 1996 metų Lietuvos kariuomenės rengimas buvo pradėtas orientuoti į NATO valstybių kariuomenių rengimo modelį, ir faktiškai tik nuo 1998 metų vidurio buvo pradėtas kovinio rengimo reorganizavimas. Siekiant reorganizuoti kariuomenės kovinį rengimą, 1998 metais Krašto apsaugos ministerijos (KAM) įsakymu buvo įsteigta Mokymo ir doktrinų valdyba, o kariuomenės vado įsakymu buvo patvirtinta Bazinio kario kurso mokymo programa. Tais pačiais metais įsteigtas Mokomasis pulkas, kuris jau vadovavosi minėta programa (Kisinas, 2000).

Kariuomenės kovinio rengimo tikslai ir uždaviniai priklauso nuo valstybės priimtos nacionalinio saugumo doktrinos (konceptijos), valstybės karinės gynybos strategijos bei vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų vado patvirtinto valstybės ginkluotosios gynybos plano. Už kariuomenės rengimą ginkluotai valstybės gynybai yra atsakingas kariuomenės vadas, kuris įstatymų suteikta teise nustato valstybės teritorijos apsaugos užduotis, nustato visoms ginkluotosioms pajėgoms privalomus rengimo reikalavimus bei tvirtina mokymo programas.

Lietuvos kariuomenė rengiama pagal šias kovinio rengimo programas:

- bazinis kario rengimas;
- specialistų rengimas ir individualūs mokymai;
- seržantų ir puskarininkių mokymas;
- karininkų rengimas;
- kolektyvinis rengimas (Lietuvos gynybos politikos baltoji knyga, 2006).

Lietuvos kariuomenės pagrindą sudaro sausumos pajėgos, kurių motorizuotųjų pėstininkų vienetai yra gausiausia šių pajėgų dalis. Kadangi šiuolaikiniame mūšyje, taip pat ir taikos palaikymo operacijų metu, pagrindinis vaidmuo tenka būtent motorizuotiesiems

pėstininkams, todėl jiems parengti keliama atitinkamai aukšti reikalavimai. Stambiausias šios sausumos pajėgų dalies karinis vienetas yra Motorizuotoji pėstininkų brigada (MPB) „Geležinis Vilkas“, kuri yra įnešusi labai svarų indėlį tarptautinės taikos palaikymo srityje. MPB „Geležinio Vilko“ kariai misijas pradėjo vykdyti nuo 1994 m. ir jas vykdo iki šių dienų. Jie dalyvauja Danijos ir Lenkijos batalionų sudėtyse, atlieka taikos įvedimo ir palaikymo operacijas, dirba tarptautiniuose štabuose, logistų ir karo medikų padaliniuose. Tarptautinėse operacijose kariams pavedama užtikrinti vietos gyventojų saugumą, užkirsti kelią kriminalinei veiklai, ginklų ir narkotikų kontrabandai. Jų metu kariai įgyja karinės patirties, tobulina anglų kalbos žinias. Tarptautinės operacijos vykdomos Balkanuose, Irake.

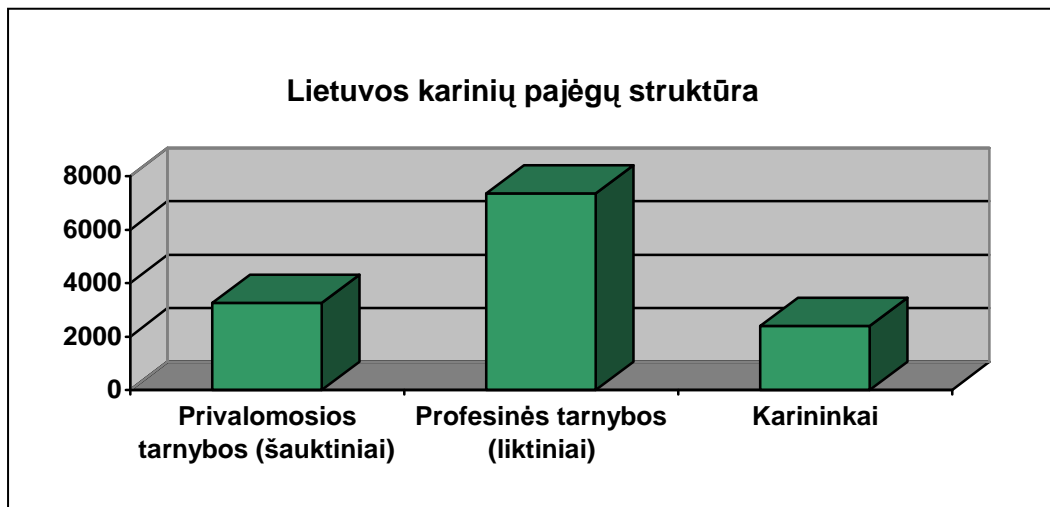
Taip pat nemažą sausumos pajėgų dalį sudaro ir Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos kariai. Kariniai užsiėmimai kariams savanoriams dažnai vyksta Šiaulių rajone esančioje Strazdų šaudykloje bei rengimo centre Raudondvaryje, netoli Vilniaus. Jie organizuojami taip, kad kiekvienas karys įgytų praktinių įgūdžių, sugebėtų orientuotis vietovėje, mokėtų išgyventi ekstremaliose situacijose, mokėtų rengti pasalas, puolimo reidus, šturmuoti pastatus ir t.t. Pastaruoju metu kariai savanoriai vyksta į taikos palaikymo misijas Kosove (KFOR, BALTSQN), Afganistane (PAG), Irake. Taikos palaikymo operacijoms kariai rengiami Dragūnų mokomajame batalione. Taip pat kariai dalyvauja įvairiose tarptautinėse pratybose, kursuose, kuriuos praveda kitų šalių instruktoriai.

Tačiau šio darbo nagrinėjama problema yra būtent geografinės informacijos lygis karių parengime. Tai yra ypač aktualu, atsižvelgiant į šių dienų šalies krašto apsaugos sistemos tarptautinę veiklą, kadangi šiuo metu ypač aktyviai yra dalyvaujama tarptautinėse taikos palaikymo misijose, o geras geografinis paruošimas yra būtinas tokiose karinėse operacijose, kurios vykdomos geografiškai tolimuose Lietuvai regionuose.

Nagrinėjant geografinės informacijos būklę karių parengime, visų pirma reikėtų susipažinti su bendros karių rengimo sistemos gairėmis. Lietuvos kariuomenė komplektuojama mišriu būdu, t.y. iš profesinės ir privalomosios karo tarnybos karių, o taip pat ir karininkų (3 pav.).

Taigi, kalbant apie motorizuotųjų pėstininkų, o taip pat ir savanorių, kovinį rengimą reikia atskirti karius profesionalus nuo privalomosios karo tarnybos karių, kurie karo tarnybą atlieka tik 12 mėnesių. Visiškai reikėtų atskirti ir karininkų rengimo sistemą. Anksčiau minėtose motorizuotųjų pėstininkų bei savanorių pajėgose tarnauja ir profesinės, ir privalomosios karo tarnybos kariai. Privalomosios karo tarnybos karių tarnybos laikas kovinio rengimo atžvilgiu padalintas į dvi pagrindines dalis: bazinį kario rengimo kursą (trukmė – 11 savaičių) ir tolesnę karo tarnybą kariuomenės daliniuose, kurią sudaro specialistų (trukmė – 2 savaitės), vėliau skyriaus (trukmė – 11 savaičių), po to būrio (trukmė – 11 savaičių) ir

galiausiai kuopos (trukmė – 8 savaitės) rengimo kursai (Kisinas, 2000). Skirtingais karių rengimo periodais skiriasi ne tik jų rengimo specifika, bet ir kovinio rengimo uždaviniai.

3 pav. Lietuvos karinių pajėgų struktūra (be aktyviojo rezervo karių)
(Lietuvos gynybos politikos baltoji knyga, 2006)

Baziniame karių parengime vienintelė geografinė informacija, kurią gauna kariai, yra karo topografijos kursas. Šis kursas savo apimtimi bei trukme skiriasi profesinės ir privalomosios karo tarnybos karių parengime. Privalomosios karo tarnybos bazinio kario rengimo kurso metu karo topografijos dėstymas bei praktika sudaro 4 % viso bazinio karių rengimo kurso. Tuo tarpu toje pačioje bazinio kario rengimo stadijoje profesinės karo tarnybos karių parengime karo topografijos kursas sudaro apie 7 % viso karių rengimo kurso.

Tuo tarpu sekančioje, specialistų rengimo kurso stadijoje privalomosios karo tarnybos kariams (šauktiniams) jau nėra dėstoma karo topografija, o taip pat ir jokie kiti geografiniai mokslai. Tačiau profesinės karo tarnybos kariams karo topografijos kursas šioje parengimo stadijoje sudaro dar didesnę dalį negu prieš tai – 9 % viso karinio parengimo (Kisinas, 2000).

Vėlesnėse, jau minėtose, bendrojo karių rengimo stadijose (skyriaus, būrio, kuopos rengimo kursuose) nei karo topografija, nei jokie kiti geografiniai mokslai nėra dėstomi. Taigi, bendrame profesinės ir privalomosios karo tarnybos karių parengime geografinė informacija užima labai nedidelę dalį ir yra vienintelio karo topografijos pobūdžio.

Truputį kitokia situacija, nagrinėjant karių geografinio parengimo būklę, pastebima karininkų rengime. Lietuvoje karininkai rengiami tikrai Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje. Karinių oro ir jūrų pajėgų karininkai bei karininkai specialistai (medikai, inžinieriai, teisininkai ir t.t.) rengiami panaudojant civilinių aukštųjų mokyklų galimybes, kurios suteikia jiems bazines specialybės žinias.

Kaip pavyzdį, karininkų rengime, reikėtų panagrinėti geografinės informacijos lygį Lietuvos karo akademijoje. Šioje aukštojoje mokykloje studijos suskirstytos į 3 pagrindinius blokus:

- 1) bendras humanitarinio socialinio lavinimo blokas – 21% bakalauro studijų laiko. Čia studijuojama užsienio kalba, istorija, politologija, religijų istorija, etika, estetika, pedagogika, psichologija ir kiti dalykai;
- 2) studijuojamos mokslo srities bendrųjų pagrindų blokas – 43% bakalauro studijų laiko. Čia studijuojama mobilizacinis parengimas, valdymo psichologija, padalinių struktūra ir valdymo principai, štabų tarnyba, karinė administracija, karo meno istorija, o taip pat ir karo topografija bei kiti dalykai;
- 3) karinio rengimo blokas – 36% bakalauro studijų laiko (Kulys, 1997).

Kaip matome, bendrame humanitarinio socialinio lavinimo bloke nėra kariškiams dėstomų geografijos mokslų. Gal būt kultūros geografijai galima priskirti čia dėstomą religijų istoriją, tačiau šis kursas yra labai mažos apimties ir trunka tik vieną semestrą. Tuo tarpu į studijuojamos mokslo srities bendrųjų pagrindų bloką įeina jau platesnis karo topografijos kursas, kuris susideda iš teorinių ir praktinių užsiėmimų. Visiems būsimiems kariškiams karo topografijos kursas dėstomas net 4 semestrus. Šiuolaikinės kovinės operacijos vykdomos didelėje teritorijoje bei labai įvairioje geografinėje aplinkoje, todėl sugebėjimas orientuotis vietovėje, mokėjimas ją išžvalgyti ir panaudoti jos taktines savybes įgyja didelę reikšmę. Taigi, karo topografijos kursas yra labai svarbus karių parengime. Dėstant šį kursą pagrinde vadovaujamosi Lietuvos kariuomenės mokymo ir doktrinų valdybos 2000 metais išleista metodine medžiaga "Kario rengimas". Šio kurso metu kariškiai gauna tokią topografinę informaciją:

- kariai supažindinami su topografijos mokslu, topografiniais žemėlapiais bei jų nomenklatūra;
- išmokoma sutartinių topografinių ženklų;
- kariai supažindinami su topografinė linuote ir išmokomi ja naudotis;
- išmokoma nustatyti atstumus žemėlapyje bei jais pasinaudojant apskaičiuoti savo judėjimo greitį;
- kariai išmokomi pažinti žemės paviršiaus nelygumus, nustatyti jų aukštį ir turi žinoti, kaip jie žymimi žemėlapyje;
- kariai supažindinami su kompasais, jų tipais, sandara ir išmokomi jais naudotis;
- kariai išmokomi naudoti bendrą koduotą padėties nustatymo ir nuorodų sistemą (Kario rengimas, 2000).

Ši karo topografijos programa taikoma ne tik Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje, bet ir Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomajame pulke, Krašto

apsaugos savanorių pajėgų (KASP) mokymo centruose bei kituose kariniuose vienetuose, kur vyksta bazinis karių rengimas. Tačiau tokia karo topografijos kurso sudėtis nelabai atitinka šių dienų poreikių, kadangi dabar karyboje yra plačiai naudojamos tokios sistemos kaip GIS (Geografinė informacinė sistema) ir GPS (Globalaus pozicionavimo sistema). Vis dėlto, dalis karių su GPS sistema susipažįsta karinių mokymų metu – ši sistema yra naudojama kai kurioje ginkluotėje, bei pasiruošimo tarptautinėms misijoms metu (pvz., kariai supažindinami su Objekto monitoringo sistema – objekto sekimas pagal GPS koordinates).

Taip pat karo topografijos mokymai remiasi ir kitais tam skirtais leidiniais, kurie pagal turinį atitinka karininkų mokymo programą. Vienas jų – Lietuvos karo akademijos 1994 metais išleista E.Jasiulionio knyga “Karo topografija”. Pirmojoje šio leidinio dalyje supažindinama su taktine vietovių įvairove, matavimais vietovėje ir orientavimusi joje be žemėlapių, topografinių žemėlapių sudarymo principais, skilčiavimu ir nomenklatūra, topografinių vietovės elementų vaizdavimo žemėlapiuose būdais ir sutartiniais ženklais. Ypatingas dėmesys atkreipiamas į vietovės reljefo vaizdavimą topografiniuose žemėlapiuose ir karo topografijoje naudojamas koordinacių sistemas. Tuo tarpu antrojoje šio leidinio dalyje nagrinėjamas praktinis darbas su žemėlapiu (reljefo tyrimas pagal žemėlapi, matavimai žemėlapyje, objektų koordinacių nustatymas ir vietovės taktinių savybių įvertinimas pagal žemėlapi, žemėlapių paruošimas darbui, orientavimasis vietovėje pagal žemėlapi, žygiai azimutais su žemėlapiu ir t.t.).

Taigi, karininkų parengime geografinė informacija yra labai siauro pobūdžio (tik karo topografijos), tačiau užima jau didesnę dalį viso karininkų rengimo kurso negu baziniame karių parengime.

Vis dėlto, kai kurie karininkai tęsia studijas užsienyje – Estijoje, Tartu veikiančiame Baltijos gynybos koledže arba atitinkamo lygmens NATO šalių karo akademijose. Baltijos gynybos koledže mokymo turinys pritaikytas konkrečioms Baltijos valstybių sąlygoms, atsižvelgiant į jų geopolitinius ypatumus, turimas karines pajėgas. Supažindinti su kariuomenės funkcijomis ir vaidmenimis tarptautiniu mastu bei parengti karininkus dalyvavimui tarptautinėse operacijose yra vieni tarp pagrindinių Baltijos gynybos koledžo tikslų.

Baltijos gynybos koledže yra 3 karinio rengimo kryptys (vadovavimas ir kariuomenės valdymas; sausumos kariuomenės (laivyno, aviacijos) uždavinių apibrėžimas ir kariuomenės naudojimas šiems uždaviniams įvykdyti; operacijų planavimas bei optimalių sprendimų ieškojimas mobilizuojant visų rūšių ginkluotąsias pajėgas) bei 2 universitetinių studijų kryptys: geopolitika ir strategija bei ieškojimai ir tyrimai (Karininkų rengimas..., 2001). Koledže rengiami karininkai, kurie vadovaus brigadai, divizijai arba korpusui. Jie gilina savo žinias ginkluotųjų pajėgų organizavimo, operatyvinio ir kovinio rengimo sritys, mokomi vadovauti vykdant taikos palaikymo operacijas. Čia, be abejo, karininkai gauna žymiai platesnę geografinę informaciją, kuri yra daugiau politinės geografijos bei geopolitikos pobūdžio.

Taip pat karininkai, be pagrindinių karininkų rengimo studijų, gilina profesines žinias ir kelia savo kvalifikaciją Lietuvoje ir užsienyje organizuojamuose kursuose pagal įvairias programas. Ypatingas dėmesys kreipiamas bei prioritetas atiduodamas anglų kalbos, įvairių specialybių, reagavimo į ekstremalias situacijas bei taikos palaikymo operacijų kursams.

Kolektyviai Lietuvos kariuomenės vienetai rengiami lauko pratybose, štabų pratybose, simuliaciniuose centruose ir kovinio šaudymo pratybose. Šios rengimo stadijos metu kariams nėra dėstomos jokios geografinės disciplinos, tačiau yra tobulinami praktiniai karo topografijos įgūdžiai.

Šiuo metu esanti karininkų rengimo ir profesinio tobulinimo sistema sudaro pakankamas sąlygas karininkų aukšto lygio parengimui bei gerų rezultatų tarnyboje pasiekimui. Ši sistema pakankamai gerai parengia karininkus visiškai integruotis į NATO šalių jungtinių pajėgų štabų veiklą. Tačiau geografinė informacija karininkų parengime nėra pakankama, ypač dalyvavimui tarptautinėse karinėse operacijose. Šią spragą dalinai užpildo karininkų studijų tęsimas Baltijos gynybos koledže, bet baigusių šią aukštąją karinę mokyklą ir dalyvavusių tarptautinėse karinėse operacijose Lietuvos karininkų nėra pakankamai daug.

3.2.2. Karių parengimas tarptautinėms operacijoms ir geografinė informacija

Jeigu geografinė informacija (išskyrus karo topografiją) nėra ypatingai svarbi baziniame karių bei karininkų rengime, tai rengiant karius tarptautinėms taikos rėmimo operacijoms tokia informacija vaidina žymiai didesnę vaidmenį. Vykstant į geografiškai tolimus Lietuvai regionus, gamtinių bei visuomeninių geografinių sąlygų, šalių kultūrų geras išmanymas tampa svarbia priemone sėkmingam operacijos įgyvendinimui.

Tokios misijos reikalauja kokybiškai naujo kario įvaizdžio: šiuolaikinis karys turi būti pasirengęs ne tik taktiniu požiūriu, bet ir turėti tinkamą išsilavinimą, suprasti tarptautinę politiką, mokėti užsienio kalbas, turėti gerų geografinių žinių, kitaip tariant, turi būti visapusiškai profesionalus. Lietuvos kariai, veikiantys tarptautinėse operacijose daugianacionalinių pajėgų sudėtyje, negali būti menkesnės moralės, prasčiau pasirengę ir ginkluoti negu sąjungininkų kariai.

Lietuvos karių dalyvavimą tarptautinėse operacijose koordinuoja Krašto apsaugos ministerijos Gynybos štabo Tarptautinių operacijų skyrius. Šis skyrius vertina Lietuvos kariuomenės galimybes dalyvauti tarptautinėse operacijose ir teikia siūlymus kariuomenės vadovybei, derina Lietuvos karių pasirengimo, dalyvavimo ir aprūpinimo, taip pat teisinius klausimus šalies viduje ir už jos ribų.

Karines operacijas vykdo Lauko pajėgos. Jas sudaro Sausumos ir kitų pajėgų kariniai vienetai bei personalas, kariuomenės vado priskirti Lauko pajėgų vado operaciniam

pavaldumui. Tarptautines operacijas kariuomenės mastu planuoja ir pasirengimą joms koordinuoja bei kontroliuoja Lauko pajėgų štabo Operacijų planavimo skyrius.

Į tarptautines misijas šiuo metu gali vykti privalomosios ir profesinės karo tarnybos kariai, aktyviojo rezervo kariai, taip pat civiliai krašto apsaugos sistemos tarnautojai. Kariai turi būti ištarnavę kariuomenėje ne mažiau kaip 9 mėnesius. Daugiausia privalomosios tarnybos karių (šauktinių) vienu metu buvo 2003 – 2004 metais Kosove. Tuo metu misiją ten vykdė lietuvių karių kuopa BALTSQN-8, kurią sudarė apie 100 karių, o privalomosios pradinės karo tarnybos kariai (šauktiniai) sudarė apie pusę visos kuopos karių.

Dalyvavimui tarptautinėse taikos palaikymo operacijose Lietuvos kariai atrinkami pagal daugelį kriterijų, atsižvelgiant į operacijos specifiką. Bendrieji karių, vykstančių į tarptautines operacijas, atrankos kriterijai yra šie:

- kovinis pasirengimas;
- fizinės ir psichologinės savybės;
- patirtis tarptautinėse operacijose;
- gera sveikata;
- pakankamos anglų kalbos žinios (<http://www.kam.lt/>).

Tuo tarpu specifinius atrankos kriterijus lemia operacijos pobūdis.

Tarptautinėms operacijoms kariai rengiami Lietuvoje, kariniame vienete, iš kurio taikdariai vyksta į misiją. Mokymas trunka iki 2 ar 3 mėnesių, jei reikia – dar vieną mėnesį ruošiamasi užsienyje. Pavyzdžiui, kai kurie savanorių BALTSQN būriai, kurie misijas atliko Kosove, buvo papildomai 5 savaites rengiami Danijoje. Būtent šios šalies bataliono sudėtyje minėti Lietuvos savanorių būriai atliko misijas Balkanų regione, Kosovo provincijoje.

Kariai rengiami konkrečiai tarptautinei operacijai. Kiekvienai operacijai yra skirtingos rengimo metodikos, kurias rengiant atsižvelgiama į konkrečios operacijos pobūdį, sąlygas, geografinę aplinką ir įvairius kitus faktorius. Rengimas tarptautinėms taikos rėmimo (TRO) operacijoms, atsižvelgiant į karių užduotis jose, yra skirstomas į:

- padalinio (nuo skyriaus iki kuopos dydžio) rengimą (vykdomas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų mokomajame batalione);
- karių, vykstančių į TRO štabus, rengimą (vykdomas Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centre);
- paramos elemento rengimą (vykstančio iki kuopos dydžio kontingento sudėtyje) (vykdomas identifikuotame kariniame vienete);
- pavienių karių specialistų ar jų grupių rengimą (vykdomas Generolo Adolfo Ramanausko kovinio rengimo centre arba Butigeidžio dragūnų batalione);
- Lietuvos vadovaujamo tarptautinių operacijų karinio vieneto rengimą (vykdomas atskirais Lauko pajėgų vado įsakymais);

- civilių Krašto apsaugos sistemos (KAS) rengimą (vykdomas atskirais Lauko pajėgų vado įsakymais);
- pakartotiną karių rengimą taikos rėmimo operacijoms.

(Rengimo (mokymo) taikos rėmimo operacijoms tvarkos aprašas, 2006).

Vis dėlto, visoms taikos rėmimo operacijoms egzistuoja baziniai, bendri rengimo metodai. Parengimo kursą sudaro teorinė ir praktinė dalys. Teorinis karių rengimas tarptautinėms taikos palaikymo misijoms susideda iš tokių bendrų dalykų: kariai ruošiami psichologiškai, jie supažindinami su operacijos ypatumais, užduotimis, standartinėmis veiklos procedūromis, štabo darbo tvarka, vietoje, kurioje bus vykdoma operacija, šalies kultūra, stovyklos vidaus taisyklėmis.

Tuo tarpu praktinio karių rengimo metu suvienodinami karių praktiniai įgūdžiai, atliekama standartinių veiklos procedūrų treniruotė, suderinami padalinio veiksmai, tobulinamos praktinės žinios atsižvelgiant į operacijos užduotis bei ypatumus, tobulinami ginkluotės ir technikos valdymo įgūdžiai.

Viso karių parengimo tarptautinėms operacijoms kurso metu karinis parengimas sudaro apie 70 % viso kurso. Tuo tarpu likusieji 30 % apima psichologinį parengimą, anglų bei kitų užsienio, kur ketinama vykti, kalbų apmokymą, taip pat kariai išmokomi vesti derybas su vietiniais gyventojais, supažindinami su jų kultūra, papročiais. Prieš vykstant į kai kurias operacijas kariai taip pat atnaujinama karinės topografijos žinias. Be to, jie gauna ir geografinę informaciją apie šalies, kur ketinama vykti, gamtines geografines sąlygas, taip pat ir apie politinę, ekonominę jos padėtį. Tačiau ši informacija sudaro labai nedidelę viso parengimo operacijoms dalį ir gali būti išdėstoma tik per vieną paskaitą.

Pavyzdžiui, 2003 m. rengiant savanorių būrį misijai Kosove, karių apmokymo procese daug dėmesio buvo skiriama misijos specifikai bei kultūrinių skirtumų pažinimui, tuo tarpu su to regiono gamtinėmis geografinėmis sąlygoms kariai buvo supažindinti paviršutiniškai. Kariams buvo išdalinti serbų ir albanų kalbų žodynėliai, jie buvo apmokyti derybų su vietiniais gyventojais. Parengimo procese kariams vedė paskaitas apie tarptautinės operacijos ypatumus jau atlikę misijas Kosove karininkai. Didelę dalį nuo 1994 m. operacijose dalyvavusių Lietuvos taikdarių parengė Danijos instruktoriai, teikdami praktinę ir metodinę paramą.

Kurso pabaigoje karių teorinį ir praktinį parengimą Lietuvoje vertina karinio vieneto, kurio kariai dalyvaus operacijoje, vadovybė. Teorinį ir praktinį karių parengimą, kuris vyko užsienyje, vertina partneriai, kurių karinių dalinių sudėtyje Lietuvos kariai vykdys operaciją.

Nuo 2006 metų planuojama įsteigti tarptautinėse misijose “išmoktų pamokų” centrą. Tarptautinėse misijose sukauptą Lietuvos ir sąjungininkų karių patirtį bus siekiama dar “karštą” perduoti priešmisijiniuose mokymuose dalyvaujantiems kariškiams. Tokius planus bandoma įgyvendinti pagal Danijos, aktyvios Lietuvos partnerės gynybos srityje, pavyzdį.

Danijoje įsteigtas Kariuomenės kovinio mokymo centras analizuoja iš misijų užsienyje gautą informaciją. Tokiu būdu užtikrinama, kad į misijas išvykstantys kariai turės naujausią informaciją apie tarnybos specifiką ir kintančias sąlygas, taip pat geriau susipažins su šalies, kur ketinama vykti, geografiniais ypatumais, kultūra. “Išmoktų pamokų įgyvendinimo praktikoje centras” Lietuvoje veiks Krašto apsaugos savanorių pajėgų (KASP) Didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų mokomajame batalione. Jame esančiame mokymo centre parengti jau keli būriai, išvykę į misijas Kosove, Irake ir Afganistane.

Su naujuoju mokymo centru pasidalinti šviežiausia patirtimi iš “karštų taškų” taip pat ketina ir Danijos kariuomenės atstovai. NATO valstybių kariuomenėse išmoktų pamokų įgyvendinimui skiriamas išskirtinis dėmesys. Lietuvos padėtis šiuo požiūriu yra panaši, nes kariuomenės tarptautinėse misijose dalyvaujantys daliniai yra maži, todėl nesudėtinga koreguoti jų mokymo, valdymo procedūras ir turinį, tobulinti ekipuotę ir aprūpinimą (Krašto apsauga, 2006, Nr.3).

Vis dėlto, kyla klausimas: kodėl tokio centro idėja neiškilo anksčiau? Jau trys metai, kai lietuvių kariai tarnauja Irake, tuoj bus metai, kai Lietuva vadovauja provincijos atkūrimo grupei Afganistane ir jau net 12 metų dalyvaujama tarptautinėse karinėse misijose Balkanuose. Kaip Lietuva anksčiau paruošdavo savo karius? Žinoma, buvo kažkoks minimalus informacijos keitimasis. Tačiau sisteminio, struktūruoto darbo šia linkme nebuvo. Nepaisant didžiulių lėšų, kurios yra skiriamos Karo akademijai, reikia pripažinti, jog tokių dalykų čia beveik nėra mokoma. Būsiami karininkai mokomi kasti apkasus miške ir ruošti Antrojo pasaulinio tipo karui, užuot studijavę mūšio mieste, kalnuose ar dykumoje taktiką. Negalima sakyti, jog nėra mokoma ir tokių dalykų, bet visgi daugiausiai dėmesio yra skiriama Šaltojo karo laikų karybai (Markevičius, 2006).

Karių parengimo tarptautinėms karinėms misijoms lygis turėtų pakilti ir dėka Krašto apsaugos ministerijos ir Vilniaus Universiteto bendradarbiavimo. 2005 m. Balandžio 12 d. krašto apsaugos ministras Gediminas Kirkilas ir Vilniaus universiteto rektorius profesorius Benediktas Juodka pasirašė institucijų bendradarbiavimo sutartį. Vienas aktualiausių pagal šią sutartį vykšančių bendradarbiavimų – universiteto parama rengiant karius dalyvauti tarptautinėse operacijose.

Šia sutartimi Krašto apsaugos ministerija įsipareigojo pagal galimybes teikti universitetui Krašto apsaugos sistemos leidinius apie Lietuvos kariuomenę, sudaryti sąlygas universiteto darbuotojams ir studentams artimiau susipažinti su Krašto apsaugos sistema, vykti į tarptautines taikos operacijas vertėjais, konsultantais, atlikti mokslinius tyrimus ir praktikas, stažuotis.

Pagal šį susitarimą Vilniaus universiteto Orientalistikos centro dėstytojai Lietuvos kariškius, išvykstančius į Provincijos atkūrimo grupės misiją Afganistane, mokys *dari* kalbos.

Kariai turėtų pramokti būtiniausių žodžių – tiek, kad galėtų susikalbėti gatvėje su vietos gyventojais. Taip pat yra planų parengti ir trumpą lietuvių-dari kalbų pokalbių žodynelį. Dari kalba – viena iš dviejų Afganistano oficialių kalbų. Šia kalba gali bendrauti didžioji dalis Goro provincijos gyventojų. Goro provincijoje lietuvių vadovaujama Provincijos atkūrimo grupė pradėjo kurtis maždaug prieš metus. Jau pirmosios Lietuvos vadovaujamos Provincijų atkūrimo grupės Čagčarane (Afganistanas) parengimo metu, vietinės *dari* kalbos karius apmokė VU Orientalistikos centro dėstytojas Algimantas Litvinas. Vilniaus Universitetas taip pat išsipareigoja prireikus padėti atrinkti vertėjus ir kitų sričių specialistus vykti į tarptautines taikos operacijas.

Taigi, pasiruošimo tarptautinėms karinėms operacijoms procese, geografinė informacija sudaro labai nedidelę dalį. Jeigu, rengiant kai kurioms misijoms, su kultūriniais ypatumais supažindina ir vietinių kalbų pagrindus kariams dėsto specialistai, tai su geografine informacija karius supažindina ne profesionalūs geografs, o karininkai. Būsiami misijų dalyviai gauna tik bendriausius gamtinės bei visuomeninės geografijos pagrindus apie šalį, kur ketinama vykti. Šiek tiek plačiau yra supažindinama su šalies kultūriniais ypatumais bei išmokoma vesti derybas su vietiniais gyventojais.

3.2.3. Geografinių sąlygų skirtumai karių pasirengimo aplinkoje ir misijose

Kuo labiau kovinio pasirengimo sąlygos priartintos prie realių mūšio sąlygų, tuo aukštesnė kariuomenės parengtis vykdyti karines užduotis. Tą patį galima būtų pasakyti ir apie geografinę aplinką, kadangi, kuo pasirengimo aplinka artimesnė realioms karinio veiksmo sąlygoms, tuo geresnis karių pasiruošimas.

Tačiau Lietuvos karių pasirengimo geografinė aplinka kardinaliai skiriasi nuo Balkanų regiono, Afganistano ar Irako aplinkos, kur vykdomos tarptautinės karinės operacijos. Todėl išsamus teorinis geografinis parengimas yra būtinas ruošiant karius misijose, kurios vykdomos geografiškai tolimuose Lietuvai regionuose.

Vis dėlto, koviniame karių paruošime stengiamasi imituoti kai kurias aplinkos sąlygas, su kuriomis kariai susidurs tarptautinėje misijoje. Pavyzdžiui, kariai, vykstantys į tarptautinę taikos rėmimo operaciją Afganistane buvo supažindinti ir su šio regiono gamtiniais geografiniais ypatumais, kariai mokėsi vairuoti džipus Gaižiūnų poligono smėlynuose, taip vadinamoje „Sacharoje“. Be abejo, toks aplinkos sąlygų priartinimas prie realių misijos sąlygų yra labai naudingas.

Lietuvos Respublika turi šešias karinių pratybų teritorijas (karinius poligonus): Centrinis (Pabradės), Gaižiūnų, Kairių, Kazlų Rūdos, Rokų bei Gadūnavo poligonai (4 pav.) (Training areas of Lithuanian armed forces, 2005).

Pagrindė kariai, vykstantys į tarptautines karines operacijas, koviniams veiksams ruošiasi Centriniam (Pabradės), Kairių bei Gaižiūnų kariniuose poligonuose. Kiekviena karinių pratybų teritorija susideda iš dviejų dalių – pilno naudojimo zona ir riboto naudojimo zona. Pilno naudojimo zona – tai teritorija, kuri yra suteikta Lietuvos gynybos ministerijai, kur įrengti arba statomi stacionarūs karinio mokymo ir gynybinės infrastruktūros įrenginiai bei statiniai, ir kur vyksta šaudymo bei sunkiosios artilerijos naudojimo pratybos. Tuo tarpu riboto naudojimo zona – tai teritorija, suteikta Lietuvos karinėms pajėgoms, kuri naudojama karinio personalo apmokymui nepakeičiant miškų ūkio žemės naudojimo paskirties (Training areas of Lithuanian armed forces, 2005).

4 pav. Lietuvos karinių poligonų išsidėstymas (Training areas of ..., 2005)

Didžiausias yra Centrinis (Pabradės) karinių mokymų poligonas, kuris randasi Žeimenos lygumoje. Bendras teritorijos plotas yra 8486 ha, kurio 2221 ha sudaro pilno naudojimo zoną ir 6265 ha – riboto naudojimo zoną. Šis Centrinis poligonas yra išsidėstęs apie 60 kilometrų į šiaurės rytus nuo Vilniaus, netoli Pabradės miesto. Šios karinių pratybų teritorijos paviršius yra lyguminis, reljefo aukščio skirtumai neviršija 20 metrų. Poligono šiaurės rytuose ir viduryje, palei upelius, yra pelkėtos vietovės. Tuo tarpu likusioji teritorija yra nesunkiai praeinami miškai bei laukai. Virš 70 % viso poligono ploto užima miškai, kuriuose pagrindė auga pušys, kurių aukštis siekia iki 20 metrų, šiek tiek rečiau – beržai. Taip pat

teritorijoje yra gausiai mažų ežerėlių bei upelių. Didžiausia upė, tekanti pro teritoriją, yra Žeimena, kurios vidutinis plotis poligone yra apie 15 metrų, gylis – apie 1,6 metro, tėkmės greitis – 0,7 m/s (Training areas of Lithuanian armed forces, 2005).

Greta šio poligono yra įsikūręs karinio mokymo centras, kuriame kariai apmokomi tarptautinėms operacijoms. Centriniam (Pabradės) poligone buvo vykdoma daugiausiai pratybų kariams, kurie misijas atliko Kosove, Afganistane bei Irake. Be abejo, gamtinės geografinės sąlygos čia iš esmės skiriasi nuo tų, su kuriomis kariai susidūrė Balkanų, Centrinės ir Pietų Azijos ar Persijos įlankos regionuose.

Antras pagal dydį Lietuvos poligonas yra Gaižiūnų karinių pratybų teritorija. Ši karinio naudojimo zona randasi Lietuvos vidurio žemumoje, yra 14 kilometrų į pietryčius nutolusi nuo Jonavos miesto, šiaurėje ribojasi su Ruklos miesteliu, o Vakaruose – su Gaižiūnų miesteliu. Visas poligonas užima 5213 ha teritoriją, kur pilno naudojimo zona yra nedaug didesnė už riboto naudojimo zoną. Teritorijoje daug smėlynų, taip pat yra ir pelkėtų vietovių. Daugiau nei 50 % viso ploto užima miškai, nedaug yra mažų upelių bei tvenkinių. Gaižiūnų poligono reljefo aukščio skirtumai neviršija 15 metrų. Į dalį šio poligono zonos įeina dalis Lomenos kraštovaizdžio draustinio teritorijos (Training areas of Lithuanian armed forces, 2005).

Kadangi Gaižiūnų poligono teritorijoje yra daug smėlynų, o šios aplinkos sąlygos yra bent kažkiek panašesnės į Afganistano ar Irako aplinką negu kituose Lietuvos poligonuose, todėl čia daugiausiai buvo stengiamasi apmokyti karius, vykšančius į tarptautines taikos palaikymo operacijas minėtose šalyse. Kaip jau buvo minėta, šio poligono smėlynuose, kariai, vykstantys į tarptautinę misiją Afganistane, mokėsi vairuoti džipus, taip pat vykdė įvairias kitas kovines užduotis.

Be abejo, Gaižiūnų poligono reljefo sąlygos nepalyginamos su sudėtingomis kalnų perėjomis, stacioniais įkalnėmis Afganistane. Goro provincijoje, kur Lietuva vykdo misiją, centrinė būstinė yra įsikūrusi Čagčarane, kuris yra prie Gerirudo upės 2000 metrų aukščiau jūros lygio. Čia visų pirma kariai turi adaptuotis fiziologiškai, prisitaikyti prie neįprastų oro sąlygų: kaitrios saulės, visą dieną „kabančios“ zenite, aukštos temperatūros dieną ir staigaus temperatūros kritimo naktį, išretėjusio aukštikalnių oro. Šiam regionui būdingas sausas žemyninis oras, šiltojo sezono metu čia labai karšta, tuo tarpu šaltasis laikotarpis būna gana atšiaurus, iškrenta daug sniego, dideli temperatūrų skirtumai dieną ir naktį (nuo -15 laipsnių iki -30 laipsnių). Žiemos metu keliai ir kalnų perėjos gali būti užpustytos, todėl pagrindinė susisiekimo priemonė – orlaiviai (Savanoris, 2006, Nr 3). Galbūt būtent žiemos sąlygos Afganistane yra šiek tiek artimesnės Lietuvos klimatui. Tuo tarpu Irako klimatas visiškai skiriasi nuo Lietuvos. Sausio mėnesį Irake temperatūra pakyla iki 35 laipsnių karščio. Ši žiemos mėnesį vidutinė temperatūra yra 24-28 laipsniai šilumos. Šalyje dažnai būna dulkių ir lietaus audros, kas beveik nebūdinga Lietuvai.

Jau minėta Afganistano Goro provincija, kur veikia Lietuvos Provincijos atkūrimo grupė, yra sudėtinga geografiniu požiūriu. Didžiąją provincijos dalį sudaro kalnai. Aukštuose Hindukušo kalnuose esančioje, 36,5 tūkstančio kvadratinų kilometrų plotą (maždaug pusė Lietuvos teritorijos) užimančioje provincijoje gyvena apie 700 tūkstančių žmonių. Goro provincijoje teka kelios upės. Dvi iš jų – Murghabas ir Gerirudas – yra vienos didžiausių Afganistane.

Dar viena Lietuvos karinių pratybų teritorija, kurioje dažnai vyksta kovinės pratybos kariams, vykstantiems į tarptautines taikos palaikymo operacijas, yra Kairių poligonas. Ši, trečia pagal dydį, šalies karinių pratybų zona randasi Pajūrio žemumoje, rytinėje Kuršių marių pakrantėje, 7 kilometrus į pietus nutolusi nuo Klaipėdos miesto. Teritorija užima 3217 ha, kurių 675 ha sudaro pilno naudojimo, o 2542 ha – riboto naudojimo zoną. Kairių poligono reljefo aukščio skirtumai yra dar mažesni negu Centrinio ar Gaižiūnų poligonų. Taip pat čia yra mažiau miškų, daugiau vandens telkinių bei pelkėtų vietovių.

Šiame poligone daugiausiai treniruojasi Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų bataliono kariai, kurie vykdė misijas Balkanų regione. Apskritai taikos palaikymo operacijoms Balkanuose šiame Kairių poligone buvo ruošiamasi daugiausiai. Balkanų kraštovaizdis taip pat visiškai skiriasi nuo Lietuvos. Žodis *Balkanai* yra turkiškos kilmės ir reiškia “kalnas”. Regione ir vyrauja būtent šis kraštovaizdžio elementas, ypač vakarų Balkanuose. Bulgarijoje iš rytų į vakarus nusidriekę Balkanų kalnai, ties Graikijos ir Bulgarijos siena yra Rodopo kalnai, o Dinarai nusidriekę Adrijos jūros pakrante iki Albanijos. Šiaurėje Balkanai ribojasi su Julijaus Alpėmis ir Karpatais. Pagrindinės upės – Dunojus, Sava, Vardaras. Šiauriniuose ir vidurio Balkanuose vyrauja Vidurio Europos klimatas (šaltos žiemos, šiltos vasaros), pietinėje dalyje ir pakrantėse vyrauja Viduržemio jūros klimatas - sausos ir karštos vasaros bei švelnios ir gana lietingos žiemos. Toks Balkanų klimatas yra panašiausias į Lietuvos, lyginant su kitais regionais, kur šalis dalyvauja tarptautinėse karinėse operacijose.

Taigi, Lietuvos karių, vykstančių į tarptautines taikos palaikymo misijas, kovinio pasirengimo geografinė aplinka iš esmės skiriasi nuo šalių, kuriose vykdomos misijos, aplinkos. Be abejo, kai kurių aplinkos sąlygų imitavimas šalyje pagerina pasirengimo tarptautinėms operacijoms lygį. Tačiau, atsižvelgiant į tai, jog kariai gauna minimalią teorinę geografinę informaciją apie regionus, kur ketinama vykti, tokios vietinės Lietuvos aplinkos pasirengimo sąlygos nėra pakankamos. Galima būtų, susitarus su kai kuriomis NATO šalimis rengtis operacijoms jų teritorijoje, kuri būtų panašiausia į šalių, kur ketinama vykdyti misijas, tačiau tai pareikalautų per daug lėšų. Kadangi Lietuvos geografinė aplinka kardinaliai skiriasi nuo šalių, kur dalyvaujama tarptautinėse taikos rėmimo operacijose, todėl išsamus teorinis geografinis parengimas yra būtinas taikdarių ruošime.

3.3. Lietuvos dalyvavimo taikos palaikymo operacijose erdvinės sklaidos ypatumai

3.3.1. Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse operacijose bendra apžvalga

Dalyvavimas tarptautinės taikos palaikymo procese yra vienas iš svarbiausių Lietuvos užsienio politikos įgyvendinimo uždavinių. Šalies karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose yra didelis jų indėlis ne tik į tarptautinį ir regioninį, bet ir į nacionalinį saugumą. Šiandien saugumo grėsmės skiriasi nuo tų, su kuriomis Europa susidūrė “šaltojo karo” metais. Terorizmas, masinio naikinimo ginklų platinimas, politinis radikalizmas ir kitos grėsmės yra kur kas sunkiau atremiamos. Šių grėsmių šaltiniai gali būti geografiškai tolimuose regionuose. Dėl gausėjančių finansinių, prekybos ir ekonominių valstybių ryšių padidėjo potencialus daugelio šalių pažeidžiamumas, kilus krizėms tolimiausiuose pasaulio taškuose. Atitinkamai ne vien tik didžiosios pasaulio valstybės, bet ir daugelis kitų, tame tarpe ir Lietuva, labai jautriai reaguoja į kitų regionų situaciją, susijusią su saugumu ir kariniais veiksmais. Toks jautrumas gali būti labai selektyvus, ir tikrai ne visos Žemės rutulio dalys yra vienodai vertinamos strateginės svarbos požiūriu.

Lietuvos, kaip NATO narės, įsipareigojimai kolektyvinio saugumo užtikrinimui, reiškia, jog kariuomenė tampa vis svarbesne priemone užsienio ir saugumo politikos įgyvendinimui. Lietuvos kariai jau 12 metų dalyvauja tarptautinėse karinėse operacijose. Per visą tą laikotarpį daugiau kaip 2600 Lietuvos karių dalyvavo tarptautinėse misijose (3 lentelė).

3 lentelė. Lietuvos dalyvavimas taikos palaikymo misijose 1994-2006 metais

Operacija	Dalyvavusių karių skaičius
1. JTO operacija UNPROFOR II Kroatijoje	90
2. ISAF taikos įvedimo misija Afganistane	288
3. NATO SFOR operacija Bosnijoje	508
4. NATO IFOR operacija Bosnijoje	175
5. NATO vadovaujama KFOR operacija “ <i>Joint Guardian</i> ” Kosove	619
6. NATO humanitarinė operacija “ <i>Allied Harbour</i> ” Albanijoje	10
7. NATO vadovaujamų KFOR/SFOR operacijų palaikymo misija	98
8. ES pajėgų misija Makedonijoje	1
9. ES operacija “ <i>Althea</i> ” Bosnijoje	3
10. Misija “ <i>Enduring Freedom</i> ” Afganistane	161
11. JAV vadovaujama operacija Irake	691
12. Kariniai stebėtojai Kosovo provincijoje	3
13. Kariniai stebėtojai Gruzijoje (ESBO)	10
14. NATO humanitarinė misija Pakistane	10
Viso:	2667

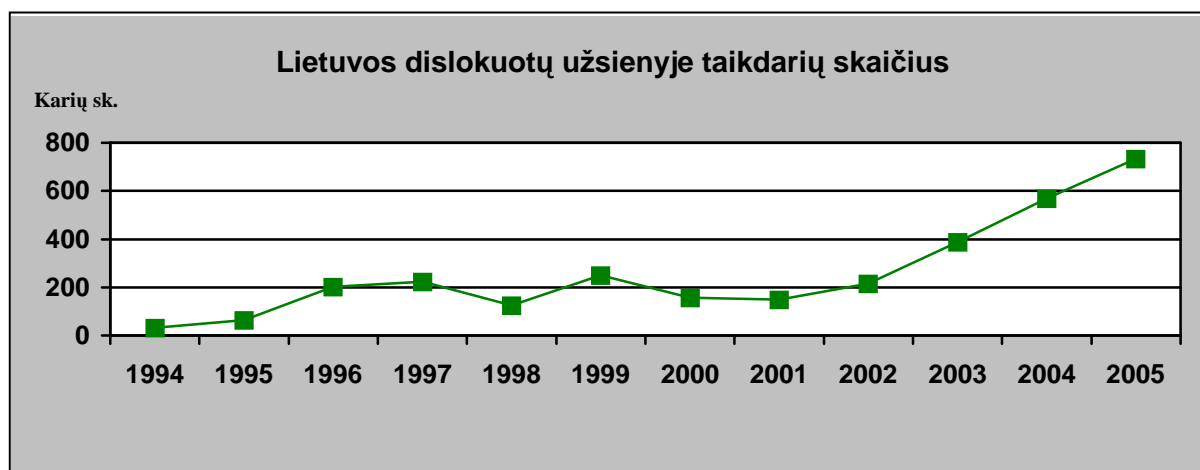
(<http://www.kam.lt>)

Šiuo metu 222 Lietuvos kariai dalyvauja septyniose tarptautinėse operacijose:

- ES operacijoje “*Althea*” Bosnijoje (1 misija, 1 karys);
 - ISAF taikos įvedimo operacijoje Afganistane (1 misija, 127 kariai);
 - JAV operacijoje “*Enduring Freedom*” Afganistane (1 misija, 1 karys);
 - KFOR operacijoje “*Joint Guardian*” Kosove (1 misija, 30 karių);
 - ESBO operacijoje Gruzijos-RF Čėčėnijos respublikos pasienyje (1 misija, 1 karys);
 - NATO mokymo operacija Irake (1 misija, 2 kariai);
 - Koalicijos vadovaujama karinė operacija Irake (4 misijos, 61 karys)
- (<http://www.kam.lt>).

Didžiausias karių kiekis per 12 metų laikotarpį buvo dislokuotas Balkanų regione (daugiau nei 1500). Šiuo metu daugiausia Lietuvos karių yra Afganistane (128). Šalies taikdariai buvo kitų valstybių ginkluotųjų pajėgų sudėtyje. Dažniausiai Lietuvos kariai misijas atliko Danijos bei Lenkijos batalionų sudėtyse, kadangi su šiomis valstybėmis prieš tai buvo daugiausiai bendradarbiauta dvišaliuose ar daugiašaliuose projektuose. Tai leido didinti sąveikumą, mokytis bei įgyti naudingos patirties. Integracijos į NATO metu Lietuva dalyvavo ne tik Aljanso vadovaujamos taikos įvedimo, tarptautinėse saugumo užtikrinimo operacijose, bet ir ESBO, ES, JTO misijose, JAV vadovaujamos operacijose, taip paliudydama nuolatinį suinteresuotumą tarptautinės sistemos stabilumu kaip sąlyga ir nacionalinio saugumo užtikrinimui. 2003 metais Lietuva dalyvavo keturiuose NATO, dvejose JAV, vienoje ES ir vienoje ESBO operacijų. O 2004 metais lietuvių taikdariai misijas atliko dvejose NATO ir po vieną JAV, ES bei ESBO vadovaujamos operacijose (Krašto apsauga, 2004, Nr.6).

Palyginti su NATO šalių narių, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose, karių kiekiu, Lietuvos kariniai pajėgumai kol kas yra nedideli. Tačiau šalis kasmet didina savo indėlį į tarptautines operacijas. 2003 m. užsienyje misijų užduotis atliko 389 kariai, 2004 m. – apie 560 karių, o 2005 m. taikdarių skaičius jau viršijo 730 (5 pav).

5 pav. Lietuvių taikdarių skaičiaus augimas taikos palaikymo misijose

Šis grafikas parodo bendrą karių kiekį konkrečiais metais, o ne didžiausią taikdarių skaičių dislokuotą tais metais vienu metu. Pagal LR Seimo nutarimą užsienyje vienu metu negali būti dislokuota daugiau nei 450 taikdarių, t.y. daugiau nei 4 % visų šalies karinių pajėgų. Tačiau šis skaičius kasmet vis auga, kadangi Lietuva siekia didinti aktyvias tarptautinių operacijų pajėgas. Gynybos reformos tikslas yra pertvarkyti kariuomenę taip, kad 2014 metais net 10 % sausumos pajėgumų galėtų nuolat dalyvauti tarptautinėse operacijose, o 50 % jų būtų tinkamai organizuoti, apmokyti ir apginkluoti, kad bet kada galėtų būti perdislokuoti už Lietuvos ribų (Krašto apsauga, 2005, Nr.4).

1996 – 1999 metų laikotarpiu sąlyginai didelis Lietuvos karių skaičius tarptautinėse karinėse operacijose buvo daugiausiai sąlygotas dalyvavimu misijose Balkanų regione. Tuo tarpu ypač spartus taikdarių skaičiaus augimas pastebimas per pastaruosius 4 metus. Tai lėmė aktyvus dalyvavimas taikos įvedimo misijose Afganistane bei Irake. Paskutiniaisiais metais taikdarių, dislokuotų užsienyje, skaičių ženkliai padidino nuo 2005 m. vasaros pradėta vykdyti Lietuvos vadovaujama Provincijos atkūrimo grupė (PAG) Afganistane, Goro provincijoje.

Taigi, Lietuvos politikoje tarptautinių karinių operacijų atžvilgiu ir toliau išlieka aiški taikos palaikymo pajėgų didinimo tendencija bei vis aktyvesnis dalyvavimas taikos įvedimo procese.

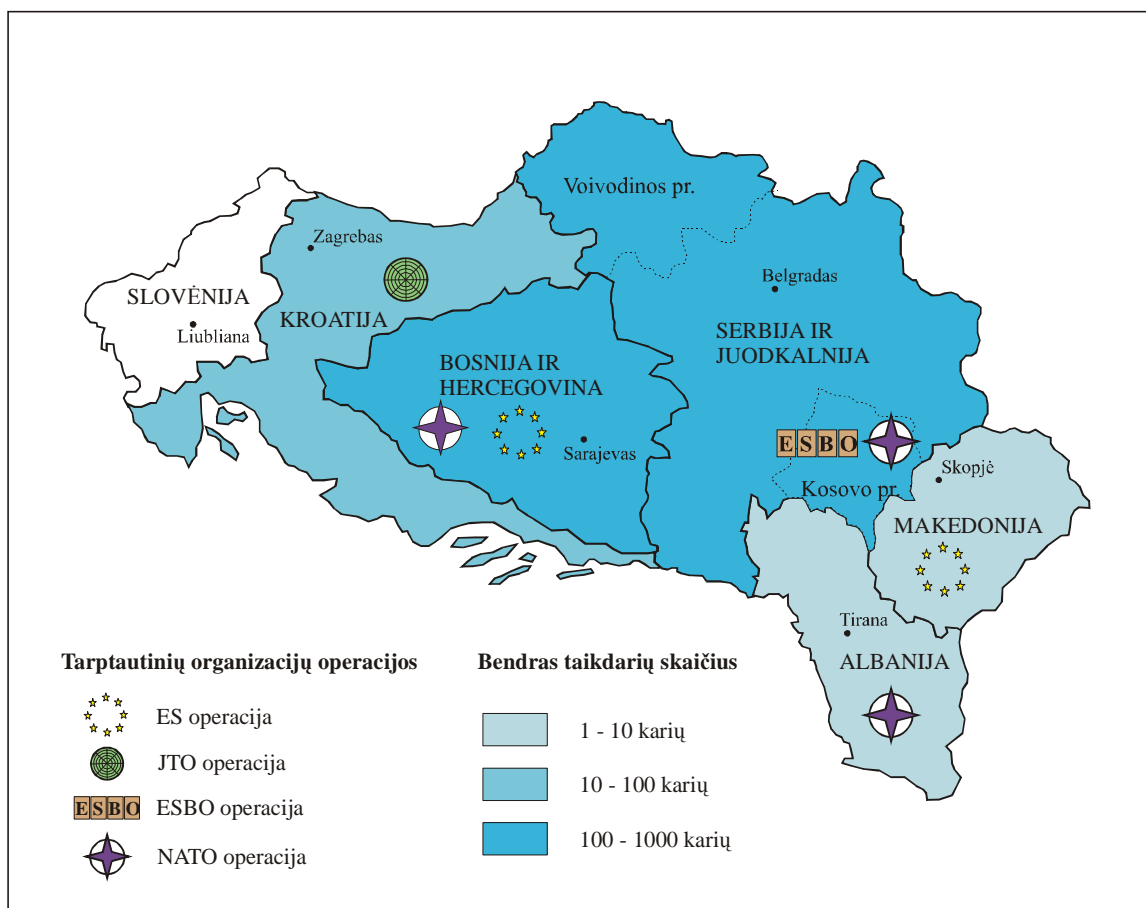
3.3.2. Lietuvos tarptautinės karinės operacijos regioniniu aspektu

Lietuva, ne tik kaip NATO, bet ir kaip pasaulinės bendrijos narė, turi būti pasirengusi, prireikus, drauge su savo sąjungininkais veikti įvairiomis aplinkybėmis ir įvairiuose pasaulio taškuose. Lietuvos taikdariai tarnavo ne tik “karštuose” Europos taškuose, bet ir daugelyje Azijos vietovių. Lietuvos tarptautinių karinių operacijų geografiją galima suskirstyti į keturis regionus: Balkanų regionas, Kaukazo regionas, Centrinės ir Pietų Azijos regionas bei Persijos įlankos regionas.

Balkanų regione Lietuvos taikdariai pradėjo savo dalyvavimą tarptautinėse taikos palaikymo misijose 1994 metais. Tuomet buvo pirmą kartą nusiųsti 32 taikdariai į Kroatiją, kur JTO vykdė taikos palaikymo operaciją UNPROFOR II. Operacijoje buvo dalyvaujama nuo 1994 metų rugpjūčio mėnesio iki 1996 metų vasario mėnesio. Iš viso šioje Jungtinių Tautų vadovaujamoje operacijoje Kroatijoje dalyvavo maždaug 90 Lietuvos karių. Dauguma jų – sausumos pajėgų kariai bei karo medikai, kurių pagrindinės užduotys buvo padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus. Jungtinių Tautų vadovaujamoje operacijoje Kroatijoje lietuvių kariai misijas atliko Danijos bataliono sudėtyje.

Tačiau šiame regione Lietuva taikos palaikymo misijas vykdė ne tik Kroatijoje. Šalies taikdariai buvo siunčiami taip pat ir į Bosniją ir Hercegoviną, Serbiją ir Juodkalniją (Kosovo provinciją), Albaniją bei į buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją (6 pav.).

Operacija Bosnijoje ir Hercegovinoje pradėta 1996 metais pagal Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr.1088, suteikusią mandatą pradėti taikos įvedimo operaciją. Lietuva šioje NATO vadovaujamoje operacijoje dalyvauja beveik nuo pat jos pradžios. Misijose Bosnijoje ir Hercegovinoje iki 2005 metų yra tarnavę daugiau nei 600 Lietuvos karių. Jų užduotys – padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus. Šioje operacijoje užduotis vykdė ne tik Lietuvos kariuomenės pėstininkai, bet ir nedidelė dalis karinių oro pajėgų: nuo 2001 metų kovo iki 2003 metų liepos Lietuvos transportinis orlaivis An-26 dalyvavo NATO vadovaujamų operacijų Bosnijoje ir Hercegovinoje bei Kosovo provincijoje (Serbija ir Juodkalnija) aprūpinimo misijoje. Šis orlaivis buvo dislokuotas karinėje oro bazėje Neapolyje (Italija). Lietuvos karo aviatoriai atliko per tūkstantį skrydžių, perskraidino daugiau nei 13 tūkstančių keleivių ir daugiau nei 360 tonų krovinių (<http://www.kam.lt>). Sprendimas baigti karo aviatorių misiją šioje operacijoje buvo priimtas po to, kai nutarta didinti Lietuvos karių kontingentą Irake.

6 pav. Lietuvos dalyvavimas taikos palaikymo misijose Balkanų regione 1994-2005 metais

Kai situacija Bosnijoje ir Hercegovinoje stabilizavosi, buvo priimtas sprendimas šioje šalyje mažinti tarptautines pajėgas. 2003 metų vasario mėnesį iš operacijos Bosnijoje ir Hercegovinoje į operaciją Kosove perkeltas Danijos batalionas; kartu su juo – ir jam priskirtas Baltijos šalių kontingentas BALTSQN. Kontingente, pasikeisdami pamainomis, tarnauja kariai iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos. Nuo 2004 metų gruodžio mėnesio vadovavimą misijai iš NATO perėmė ES. Šiuo metu tarptautinėje Europos Sąjungos vadovaujamoje taikos palaikymo operacijoje „Althea” Bosnijoje ir Hercegovinoje dalyvauja vienas Lietuvos štabo karininkas.

Taip pat gausios Lietuvos taikdarių pajėgos buvo siunčiamos ir į kitą Balkanų regiono vietą – Kosovą (Serbija ir Juodkalnija). Taikos įvedimo operacija Kosovo provincijoje pradėta 1999 metais, Jungtinių Tautų Saugumo Tarybai priėmus rezoliuciją Nr.1244. Lietuvos kariai į tarptautines misijas Kosove vyksta nuo pačios jų pradžios. Karių užduotys – padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus (Krašto apsauga, 2004, Nr.7).

Nuo pat 1999 metų pradžios iki 1999 metų kovo mėnesio trys kariniai stebėtojai iš Lietuvos dalyvavo ESBO (Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos) misijoje Kosove. Misijos tikslas buvo tikrinti, kaip tuometinė Jugoslavijos Federacinė Respublika vykdė savo įsipareigojimus sureguliuoti konfliktą Kosovo provincijoje.

Nuo 1999 metų rugsėjo mėnesio (iki šiol) į Kosovą yra siunčiama po 30-ties karių būrį, kuris keičiasi kas pusę metų. Nuo 2003 metų pradžios, priėmus sprendimą mažinti tarptautines pajėgas SFOR operacijoje (Bosnijoje ir Hercegovinoje), Danijos batalionas (o su juo ir BALTSQN) vykdyti misiją Kosove perkeltas iš Bosnijos ir Hercegovinos. Į šį Baltijos šalių eskadroną Lietuva, Latvija ir Estija pasikeisdamos pusmečiui siunčia maždaug 90 karių kuopą. 2003 metų rugpjūčio mėnesį Estijos taikdarių kuopą pakeitė kariai iš Lietuvos, o nuo 2004 metų kovo mėnesio juos pakeitė latviai. Tuo metu, kai šalis nesiunčia savo karinio vieneto, operacijoje dalyvauja vienas tos valstybės ryšio karininkas. 2003 metų balandžio – spalio mėnesiais karo medikas ir jo padėjėjas dalyvavo NATO vadovaujamoje operacijoje „Joint Guardian“ Kosove. Lietuviai tarnavo Čekijos ir Slovakijos bendro bataliono sudėtyje. Iš viso taikos palaikymo misijas Kosovo provincijoje atliko virš 700 Lietuvos karių.

Tarptautinėje NATO vadovaujamoje taikos operacijoje „Joint Guardian“ Kosove šiuo metu dalyvauja 30 Lietuvos Krašto apsaugos savanorių pajėgų karių, kurie yra bendro Lenkijos ir Ukrainos bataliono sudėtyje (Kačanik, 40 km nuo Prištinės). Tai jau vienuoliktas Lietuvos karių būrys. Be to, dar vienas kariškis misiją atlieka Baltijos šalių eskadrone BALTSQN, Danijos bataliono sudėtyje (netoli Mitrovicos miesto).

Žymiai mažesnės Lietuvos taikdarių pajėgos atliko savo misiją Albanijoje. Šioje šalyje nuo 1999 metų gegužės iki rugsėjo mėnesio dešimt karių (karo medikai, pagalbinis medicinos personalas) dalyvavo NATO humanitarinėje operacijoje „Allied Harbour”. Šie taikdariai

tarnavo Čekijos karo lauko ligoninės personalo sudėtyje. Pagrindinė karo medikų užduotis Albanijoje buvo teikti vietos gyventojams medicinos pagalbą.

Mažiausias Lietuvos taikdarių indėlis į Balkanų regiono saugumą yra įneštas Makedonijoje. Europos Sąjungos vadovaujama karinė operacija buvusiosios Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje pradėta 2003 metų balandžio mėnesį bendru Europos Sąjungos ir NATO sprendimu – Europos Sąjungai perimti iš NATO vadovavimą karinei operacijai. NATO tarptautinei operacijai buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje vadovavo nuo 2001 metų. Lietuva šioje operacijoje dalyvavo nuo jos pradžios – 2003 metų balandžio mėnesio (<http://www.kam.lt>). Į Europos Sąjungos pajėgų operaciją “Concordia” buvusioje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje Lietuva buvo išsiuntusi vieną štabo karininką iš Lietuvos. Šiuo metu Lietuvos karininkai misijoje nedalyvauja. Per visą Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse misijose laikotarpį Balkanų regione tarnavo virš 1500 lietuvių.

Jeigu Balkanų regione taikos palaikymo operacijose dalyvavo daugiau negu 3/5 visų tarptautines misijas atlikinėjusių Lietuvos taikdarių, tai **Kaukazo regiono** taikos palaikymo procese Lietuvos bendradarbiavimas yra kur kas kuklesnis: iš viso čia dalyvavo 10 karių. Be to, Balkanų regione mūsų šalies karinės pajėgos buvo dislokuotos net 5 šalyse, tuo tarpu Kaukazo regione buvo dalyvaujama vienintelėje tarptautinėje operacijoje Gruzijos – Rusijos Federacijos pasienyje. Į šią pasienio stebėjimo misiją iš Lietuvos buvo siunčiami tikrai kariniai stebėtojai.

ESBO misija Gruzijoje pradėta 1999 metais, sustiprėjus įtampai Gruzijos ir Rusijos Federacijos (Čečėnijos Respublikos) pasienyje. Jos tikslas – rinkti nešališką ir tikslią informaciją apie padėtį pasienyje, padėti šalims išvengti galimų sienos pažeidinėjimų (<http://www.osce.org>). Nuo 2000 metų birželio mėnesio į šią Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos (ESBO) vadovojamą Gruzijos ir Rusijos Federacijos (Čečėnijos Respublikos) pasienio stebėjimo misiją buvo siunčiama (dažniausiai kas metus) po vieną karininką iš Lietuvos. Tarptautinių atstovų užduotis – stebėti judėjimą per Gruzijos ir Rusijos Federacijos sieną. Šiuo metu čia vykdoma ESBO Paramos apmokant Gruzijos pasieniečius programa, kurioje nuo 2005 metų gegužės paskirtas 1 karinis specialistas iš Lietuvos.

Balkanų bei Kaukazo regionuose Lietuvos kariai taikdariškas misijas atlieka nuo praeito šimtmečio pabaigos, tuo tarpu **Centrinės ir Pietų Azijos regione** taikos palaikymo operacijose šalis pradėjo dalyvauti nuo 2002 metų. Tai visų pirma buvo sąlygota susiklosčiusios situacijos Afganistane, po to kai JAV su sąjungininkėmis čia įvykdė karinę operaciją. Operacija pradėta 2001 metais spalio mėnesį kaip atsakas į teroro aktus, įvykdytus 2001 metų rugsėjo 11 dieną Jungtinėse Amerikos Valstijose. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba

pasmerkė teroro aktus ir, remdamasi Jungtinių Tautų Chartijos VII skyriumi, suteikė mandatą pradėti karinę operaciją (Krašto apsauga, 2003, Nr.20).

Lietuva JAV vadovaujamoje tarptautinėje operacijoje “Tvirta taika” (“Enduring Freedom”) dalyvavo nuo 2002 metų lapkričio iki 2004 metų lapkričio pabaigos. Afganistane tarnavo keturi Lietuvos kariuomenės specialiųjų operacijų junginio eskadronai, kurių kiekvienas buvo sudarytas iš 40 karių. Pagrindinė taikdarių užduotis šioje misijoje buvo vykdyti specialiosios žvalgybos užduotis.

Tuo metu, kai Lietuva tik pradėjo dalyvauti “Tvirta taika” operacijoje Centrinės ir Pietų Azijos regione, šalies taikdariai jau vykdė ISAF (International Security Assistance Force) taikos įvedimo misiją taipogi Afganistane. Nuo 2002 metų spalio mėnesio Lietuvos karo medikai dalyvauja Eurokorpuso vadovaujamoje tarptautinėje taikos operacijoje tarptautinių saugumo paramos pajėgų ISAF sudėtyje.

Nuo 2005 m. vasaros pradžios Afganistane, Goro provincijoje, pradėjo veikti Lietuvos vadovaujama Provincijos atkūrimo grupė (PAG) (PRT – Provincial Reconstruction Team). Ši misija Lietuvai yra vienas didžiausių tarptautinių projektų. Goro provincijų atkūrimo grupė yra NATO vadovujamų tarptautinių saugumo paramos pajėgų (ISAF - International Security Assistance Force) operacijos dalis. Lietuvos vadovaujamos provincijos atkūrimo grupės pagrindinės užduotys - stiprinti centrinės Afganistano valdžios įtaką Goro provincijoje, padėti vietinėms saugumo struktūroms kurti saugią aplinką ir stabilumą, sudaryti tinkamas sąlygas provincijai ir valstybei atkurti tarpininkaujant ir skatinant įvairių valstybinių ir nevyriausybių organizacijų veiklą provincijoje. Šiuo metu šioje Lietuvos vadovaujamoje Provincijų atkūrimo grupėje dislokuota virš 120 Lietuvos taikdarių.

Taip pat Centrinės ir Pietų Azijos regione neseniai buvo dalyvauta ir NATO vadovaujamoje humanitarinėje operacijoje Pakistane. 2005 m. lapkričio 10 d. – 2006 m. vasario 6 d. 10 Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos bataliono Vandens valymo vieneto karių NATO greitojo reagavimo pajėgų (NRF-5) sudėtyje dalyvavo humanitarinėje operacijoje Pakistane, Arja rajone (Krašto apsauga, 2006, Nr.3).

2005 m. spalio 8 d. Pakistano šiaurinėje dalyje įvyko stiprus (7,6 balo) žemės drebėjimas, kurio epicentras buvo Pakistano administruojamo Kašmyro regione, apie 50 km į šiaurę nuo Muzaffarabado. 2005 m. spalio 10 d. Pakistano prezidentas kreipėsi į NATO, prašydamas suteikti neatidėliotiną humanitarinę paramą nukentėjusiems žemės drebėjimo regione. Šiaurės Atlanto Taryba priėmė sprendimą suteikti pagalbą Pakistanui ir pirmą kartą aljanso istorijoje aktyvavo NATO greitojo reagavimo pajėgas (NGRP, angl. NRF – NATO Response Forces). NATO narės buvo paprašytos deleguoti pajėgas. Inžinerijos bei vandens valymo pajėgumai nurodyti kaip prioritetiniai. Atsižvelgdama į situacijos poreikius, Lietuva

NATO paramos operacijai Pakistane vykdyti priskyrė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio BPLB Tiekimo ir paslaugų kuopos Vandens valymo vieneta.

Kariai su vandens valymo įranga dirbo Pakistano šiaurės rytų regione, Arja rajone, Bagh miestelyje. Lietuvos vandens valymo vienetas buvo priskirtas Ispanijos bataliono Inžinerijos kuopai. Lietuvos kariai į Pakistaną išvyko su vandens valymo įranga. Dar du įrenginiai buvo perkelti iš Afganistano, kur juos naudojo Lietuvos vadovaujama Afganistano Goro provincijos atkūrimo grupė (Krašto apsauga, 2006, Nr.3). Tris mėnesius trukusioje misijoje Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos bataliono vandens valymo specialistai išvalė 363 300 litrų geriamojo vandens, kurį naudojo vietos gyventojai ir patys kariai. Šiuo metu ši lietuvių misija yra baigta.

Persijos įlankos regione vykdomose tarptautinėse karinėse misijose Lietuvos kariai pradėjo dalyvauti vėliausiai. Karinė operacija Persijos įlankos regione pradėta 2003 metų kovo mėnesį Irakui nevykdant Jungtinių Tautų rezoliucijų reikalavimų. Operacijos tikslas – visiškai nuginkluoti Iraką ir panaikinti valdančiojo režimo keliamą grėsmę tarptautinei bendrijai. Aktyvūs kariniai veiksmai Irake šiuo metu jau pasibaigę, tačiau situacija šalyje yra dar labai nestabili. Siekiant užtikrinti saugumą ir stabilumą regione, tarptautinės karinės pajėgos išliks tol, kol bus suformuota naujoji Irako vyriausybė, pajėgi kontroliuoti šalies teritoriją.

Pirmieji į Iraką iš Lietuvos 2003 metų balandžio mėnesį išvyko aštuoni logistikos specialistai ir keturi karo medikai. Karo medikai Umm Qasr jūrų uoste ispanų karo laive „Galicia“ įrengtoje bei miesto civilinėje ligoninėse teikė pagalbą vietos gyventojams. Karo medikų misija Irake baigta 2003 metų birželio mėnesį, ispanams atšaukus laivą. Tuo tarpu logistikos specialistai iš pusmetį trukusios humanitarinio pobūdžio misijos grįžo 2003 metų lapkričio mėnesį. Krašto apsaugos savanorių pajėgų logistikos specialistai buvo dislokuoti Tallil oro bazėje, 20 km į pietus nuo An Nasiryah, Didžiosios Britanijos atsakomybės rajone. Lietuviai specialia technika vykdė krovos darbus, aptarnavo sąjungininkų transportinius lėktuvus (Krašto apsauga, 2004, Nr.4).

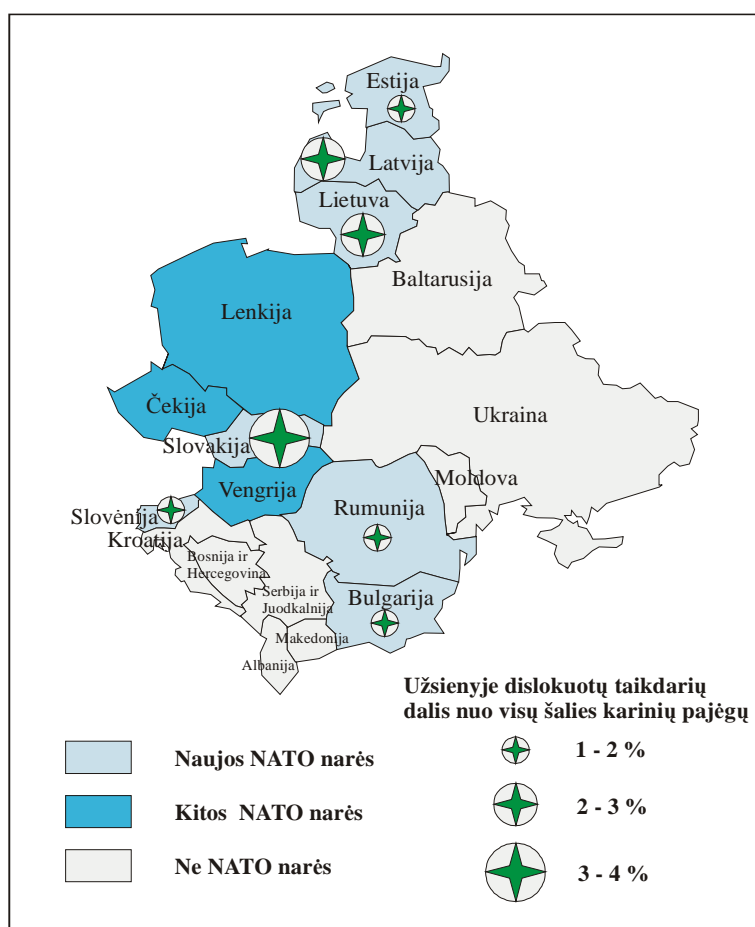
Šiuo metu Koalicijos vadovaujamoje karinėje operacijoje Irake dislokuota virš 60 Lietuvos taikdarių, kurie atlieka keturias skirtingas misijas, įvairiuose sektoriuose. Visų šių Lietuvos taikdarių pagrindinės užduotys yra: komunikacijos objektų, svarbių infrastruktūros įrenginių, įstaigų apsauga, viešosios tvarkos palaikymas, parama humanitarinę pagalbą teikiančioms organizacijoms. Lietuvos kariai kartu su vietine Irako policija patruliuoja gatvėse bei padeda rengti Irako policiją.

Taigi, Lietuvos taikos palaikymo misijos skirtinguose regionuose buvo ne tik labai skirtingų mastų, bet ir turėjo gana skirtingus tikslus bei užduotis. Pastebima aiški tendencija, jog dalyvavimas tarptautinėse karinėse operacijose Balkanuose smarkiai sumažėjo, kadangi stabilizavosi ir bendra situacija regione. Atsižvelgiant į neramumus Irake, šalis per pastaruosius

3 metus žymiai padidino savo karių kiekį šiame regione. Nemažai taikdarių į Persijos įlankos regioną buvo tiesiog perdislokuoti iš Balkanų. Tuo tarpu paskutiniaisiais metais taip pat smarkiai išaugo dislokuojamų taikdarių skaičius Pietų ir Centrinės Azijos regione (Afganistane). Kadangi šiuo metu Afganistane pradėjo veikti Lietuvos vadovaujama Provincijos atkūrimo grupė (PAG), šioje šalyje lietuvių taikdarių skaičius žymiai išaugo, ir yra didžiausias lyginant su kitais regionais, kuriuose dalyvaujama misijose.

3.3.3. Šalies karinių misijų erdvinė sklaida naujų NATO narių kontekste

Kaip jau buvo minėta, lyginant su senųjų NATO šalių narių, dalyvaujančių tarptautinėse operacijose, karių kiekiu, Lietuvos kariniai pajėgumai kol kas yra nedideli. Tačiau šalis kasmet didina savo indėlį į tarptautines operacijas, siekdama kuo greičiau priartėti prie NATO senbuvių vidurkio šioje srityje. 2003 metų lapkričio mėnesį vienu metu užsienyje buvo didžiausias, iki 2005 m., Lietuvos taikdarių kiekis (289), t.y. 2,5 % Lietuvos kariuomenės (Krašto apsauga, 2004, Nr.6). Pagal šį santykį šalis lenkė daugumą naujų NATO narių (7 pav.), tačiau atsiliko nuo senųjų Aljanso valstybių narių, kurių visų karinių pajėgų ir užsienyje dislokuotų karių kiekio santykis vidutiniškai siekia 5 %.

7 pav. Naujų NATO narių užsienyje dislokuotų taikdarių skaičius 2003m. lapkričio mėnesį

2003 metų lapkričio mėnesį didžiausią užsienyje dislokuotų karių skaičių turėjo Rumunija (1320). Tačiau tai tik absoliutus dydis, nes Rumunija turi didžiausias karines pajėgas tarp naujų NATO narių (<http://www.mapn.ro>). Tuo tarpu užsienyje dislokuotų karių dalimi nuo bendro šalies karinių pajėgų kiekio (1,33 %) ši šalis užėmė vieną paskutiniųjų vietų. Aiškiai išsiskiria savo aktyvumu tarptautinėse karinėse misijose Slovakija, kuri užima ryškią lyderio poziciją tarp naujų NATO narių. Be to, šalis išsiskiria ne tik dalyvavimo mastais, bet ir plačia misijų geografija. Be misijų Balkanuose, Afganistane bei Irake, Slovakija dar siunčia savo taikdarius į Kiprą, Rytų Timorą, Etiopiją bei Siriją (<http://www.mod.gov.sk>). Tuo tarpu kitos naujos NATO narės, tarp kurių ir Lietuva, nėra tokios aktyvios JTO misijų dalyvės.

Lietuvos tarptautinių taikos palaikymo operacijų geografija galėjo būti dar platesnė, kadangi buvo planuojama šalies taikdarius siųsti į misijas Sudane bei į kai kurias kitas tolimas šalis. Tačiau dalyvavimo minėtose tarptautinėse karinėse operacijose buvo atsisakyta.

Nuo 2005 metų vienu metu dislokuotų lietuvių taikdarių skaičius užsienyje dar labiau išaugo. 2005 metais vienu metu užsienyje tarnavusių karių skaičius vidutiniškai išaugo iki 230 (Lietuvos gynybos politikos baltoji knyga, 2006).

Visų naujų Aljanso valstybių santykinis atsilikimas nuo NATO senbuvių tarptautinės taikos palaikymo srityje yra pagrįstas tuo, jog šios šalys tarptautinėse karinėse operacijose pradėjo dalyvauti gana neseniai ir jos turi žymiai mažiau patirties. Ir toliau išlieka aiškios naujų Aljanso narių aktyvumo didėjimo tendencijos taikos misijų srityje. Kasmet didėja šalių užsienyje dislokuojamų taikdarių skaičius, kurio augimas ir toliau numatomas labai spartus Baltijos šalyse, Bulgarijoje, Rumunijoje, Slovakijoje bei Slovėnijoje. Lietuva, tame tarpe, ateityje sieks būti pasirengusi užsienyje nuolat dislokuoti iki 1200 karių, t.y. 10 % visų reguliariųjų pajėgų.

3.3.4. Tarptautinių taikos palaikymo operacijų geografinis pagrindumas

Lietuva siekia būti aktyvi tarptautinės bendrijos narė. Tai šalis patvirtina aktyviai dalyvaudama tarptautinėse taikos palaikymo operacijose. Šaliai tapus NATO nare, Lietuvai yra suteiktos visų kitų 25 Aljanso narių saugumo garantijos – didžiausias koks tik gali būti šalių įsipareigojimas viena kitai. Savo ruožtu, Lietuva turi priimti sąjungininkams kylančias grėsmes kaip savo nacionalinio saugumo sudėtinę dalį. Dalyvavimas NATO, ESBO, ES, JT organizacijų veikloje, įskaitant ir tarptautines karines operacijas, yra esminė narystės šiose organizacijose dalis.

Aktyviai dalyvaudama tarptautinių organizacijų rengiamose operacijose, valstybė išsivertina šiose organizacijose ir gali daryti didesnę įtaką jų politikos darbotvarkei. Be to,

vykdant realias užduotis išryškėja Lietuvos karių pasirengimas kartu su sąjungininkų kariais ginti bendrus Aljanso ir Lietuvos saugumo interesus bei vertybes.

Ateityje įgyvendindama savo įsipareigojimus NATO, Lietuva turės toliau didinti savo įnašą į tarptautines operacijas. Šalis laipsniškai pereina prie užsibrėžtų tikslų didinti dalyvavimo tarptautinėse operacijose efektyvumą – dalyvauti jose su didesniais, savarankiškai veikiančiais vienetais ir mažinti misijų skaičių kiekvienoje operacijoje. Numačiusi prioritetus, Lietuva galės įnešti didesnę ir reikšmingesnę karinį įnašą į atskiras operacijas, įgis patirties dislokuoti didesnius vienetus, efektyviau panaudos ribotas lėšas.

Sprendimas siųsti Lietuvos karius į tarptautines operacijas priklauso nuo kelių pagrindinių kriterijų:

- tarptautinės operacijos tikslų atitikimo valstybės saugumo ir užsienio politikos interesams;
- regiono, kuriame vyks operacija, svarbos Lietuvai kaip NATO ir Europos Sąjungos narei;
- operacijai vadovaujančios organizacijos – pirmenybė teikiama NATO ir Europos Sąjungos vadovaujamoms operacijoms, taip pat atsižvelgiama į strateginių partnerių ir sąjungininkų pozicijas;
- karinių pajėgumų ir finansinių išteklių galimybes prisidėti prie vienos ar kitos operacijos;
- tarptautinio mandato vykdyti operaciją;
- dalyvavimo operacijoje politinės (valstybės tarptautinis įvaizdis, santykiai su partneriais) ir karinės (kariškių patirties, profesionalumo, sąveikumo su sąjungininkų pajėgomis didinimas) naudos (Lietuvos gynybos politikos baltoji knyga, 2006).

Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse karinėse operacijose visiškai atitinka ir pagrindinius Lietuvos užsienio politikos siekius, įtvirtintus Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje. Ypač sieki prisidėti prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo. Iki šiol Lietuvos įsipareigojimai dalyvauti konkrečiose tarptautinėse karinėse operacijose buvo prisiimami tik vienašaliais aktais - Seimo nutarimais, primamais pagal Konstitucijos 142 straipsnio 1 dalį.

Galbūt teisiškai ar politiškai dabartinės Lietuvos tarptautinės karinės misijos yra pagrįstos, tačiau geografinius veiksnius, misijų pagrindimui būtent tuose regionuose, išvelgti yra gana sunku.

Visos taikos palaikymo operacijos, kuriose dalyvauja Lietuva, yra tolimuose šaliai regionuose. Artimiausias jų – Balkanai, kur dalyvauta misijose Kroatijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Serbijoje ir Juodkalnijoje (Kosove), Albanijoje bei Makedonijoje. Vis dėlto, pavyzdžiui, nuo Vilniaus iki Prištinos (Kosovas), kur tarptautines misijas atliko daugiausia

lietuvių, beveik 1500 kilometrų. Taigi, Lietuvos su šiuo regionu nesieja nei kultūriniai, nei ekonominiai, nei kiti ryšiai, todėl nacionalinių šalies interesų Balkanuose išvelgti būtų sunku. Galbūt Balkanų regiono valstybes būtų galima vadinti Lietuvos, kaip Europos Sąjungos bei NATO narės, „kaimynėmis“, ir dalyvavimą šio regiono taikos palaikymo procese dar galima būtų geografiškai pagrįsti ir tuo, jog nestabilumas Balkanuose gali sutrikdyti Lietuvos geopolitinę pusiausvyrą. Tačiau vyraujantys operacijų Balkanuose pasirinkimo kriterijai yra narystė tarptautinėms operacijoms vadovaujančiose organizacijose (NATO ir ES) ir politinė bei karinė nauda.

Tuo tarpu dalyvavimo sienos stebėjimo operacijoje Gruzijos pasienyje pagrindinis geografinis veiksnys gali būti jau anksčiau minėta „geoistorinė atmintis“ – priklausymas bendrai sovietinei erdvei. Taip pat šis dalyvavimas gali būti sąlygotas ir vis aktyvesnio karinio bendradarbiavimo gynybos srityje su šia šalimi ir bendrai su Pietų Kaukazo regionu.

Grėsmės Lietuvos nacionaliniam saugumui šiandien kyla toli už valstybės sienų, todėl kariuomenė turi pirmiausia rengtis ne tik saugoti savo sienas, bet likviduoti krizes bet kurioje pasaulio vietoje. Lietuvos kariai turi vykti į karščiausius pasaulio taškus nelaukdami, kol tos krizės padariniai pasieks Lietuvą. Šalies dalyvavimas tarptautinėse operacijose yra vienas pagrindinių šalies saugumo užtikrinimo būdų.

Lietuva jautriai gali reaguoti ne tik į kaimyninių regionų, bet ir į tolimesnių regionų situaciją, susijusią su saugumu ir kariniais veiksmais. Toks jautrumas gali būti labai selektyvus, ir tikrai ne visos Žemės rutulio dalys yra vienodai vertinamos strateginės svarbos požiūriu.

Visiškai kitokia situacija išryškėja nagrinėjant Lietuvos dalyvavimo karinėse misijose Afganistane bei Irake pagrįstumą. Atstumai nuo Lietuvos iki minėtų šalių matuojami tūkstančiais kilometrų. Lietuvą nuo šių šalių atriboja ne tik kultūrų, bet ir civilizacijų skirtumai. Lietuva priklauso Vakarų civilizacijai, tuo tarpu Irakas bei Afganistanas – Islamo civilizacijai (Huntington, 1993). Taigi, jokie ekonominiai ir tuo labiau kultūriniai ryšiai su šiomis šalimis neegzistuoja.

Jeigu dalyvavime karinėse operacijose Balkanų bei Pietų Kaukazo regionuose dar galima išvelgti tam tikrą geografinį pagrįstumą, tai tarptautinių misijų, kurios vykdomos Persijos įlankos bei Pietų ir Centrinės Azijos regionuose, pagrindimo geografinius veiksnius įvardinti būtų sunku. Dalyvavimas karinėse misijose Afganistane pagrinde yra sąlygotas operacijoms vadovaujančios organizacijos (NATO) pasirinkimo kriterijaus. Taip siekiama pateisinti savo narystę – būti aktyviu Aljanso dalyviu bei didinti Lietuvos ir sąjungininkų karių sąveikumą. Tuo tarpu dalyvavimo operacijose Irake pagrindinis pasirinkimo kriterijus yra bendradarbiavimas su strateginiais partneriais (JAV) ir sąjungininkais. Abiem atvejais, operacijų pasirinkime Afganistane ir Irake, labai svarbiu veiksmu išlieka politinė bei karinė

nauda Lietuvai. Taip gerinami santykiai su partneriais, didinama kariškių patirtis, profesionalumas, sąveikumas su sąjungininkų pajėgomis.

Siekdama prisidėti prie saugumo ir stabilumo užtikrinimo Europos regione ir pasaulyje, Lietuva ir toliau planuoja aktyviai dalyvauti NATO, ES, JTO, ESBO, taip pat tarptautinių koalicijų operacijose. Prioritetu ir toliau išliks dalyvavimas NATO vykdomose taikos palaikymo operacijose, tačiau taip pat didinamas karinių pajėgų kiekis, skirtas ES bei ESBO operacijų vykdymui.

Taigi, Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse karinėse operacijose yra apspręstas ne nacionalinėmis ambicijomis ar interesais regionuose, kuriuose yra dalyvaujama, o daugiau pačia naryste NATO, ES bei kitose organizacijose, o taip pat ir bendradarbiavimu su atskiromis strategiškai svarbiomis šalimis. Iš dalies geografiškai pagrįsti dar galima būtų dalyvavimą operacijose Balkanuose ir Gruzijoje. Tuo tarpu misijų Afganistane bei Irake pasirinkimo neįtakoja jokie geografiniai veiksniai. Esminiai operacijų Irake bei Afganistane pagrindimo kriterijai yra narystė operacijai vadovaujančioje organizacijoje, strateginių partnerių pozicijos ir politinė bei karinė nauda šaliai.

IŠVADOS

1. Lietuvos tarptautinis karinis bendradarbiavimas pagrinde yra apspręstas buvimu Rytų Pabaltijo geopolitinėje erdvėje. Svarbiausi geografiniai veiksniai, lemiantys šalies tarptautinio karinio bendradarbiavimo ypatumus, yra priklausymas Šiaurės Atlanto gynybinei erdvei ir Baltijos jūra, fiziškai jungianti aktyviausius šalies partnerius gynybos srityje.
2. Aktyvus daugumos Baltijos jūros valstybių regioninis karinis bendradarbiavimas ne tik sudaro atsvarą euroatlantinio regiono lyderiams, bet ir užtikrina Lietuvos geopolitinį balansą. Lietuvos aktyvi tarptautinė karinė veikla didina šalies savarankiškumą gynybos srityje bei dar labiau įtvirtina šalies pozicijas NATO, Europos Sąjungoje bei kitose tarptautinėse organizacijose.
3. Šalies karių rengimo tarptautinei karinei veiklai sistema užtikrina gerą kovinį pasiruošimą tarptautinėms taikos rėmimo misijoms, tačiau geografinis pasirengimas nėra pakankamas. Atsižvelgiant į pasirengimo aplinkos ir šalių, kuriose dalyvaujama taikos rėmimo misijose, gamtinės bei kultūrinės aplinkos skirtumus, išsamus ir visapusiškas geografinis parengimas yra būtinas.
4. Lietuvos dalyvavimo taikos palaikymo misijose geografiją galima skirti į 4 regionus: Persijos įlankos regionas, Balkanai, Pietų ir Centrinės Azijos regionas bei Kaukazas. Šalis prioritetą teikia misijoms, vykstančioms mūsų šaliai geografiškai artimiausiuose regionuose – Balkanų regione, kuris yra arčiausiai šalies iš visų kitų, buvo dislokuotas didžiausias lietuvių taikdarių skaičius.
5. Lietuvos dalyvavimas tarptautinėse taikos rėmimo operacijose yra apspręstas ne nacionalinėmis ambicijomis ar interesais regionuose, kuriuose yra dalyvaujama, o daugiau pačia naryste NATO ir kitose tarptautinėse organizacijose bei pagrįstas santykiais su strateginiais šalies partneriais gynybos srityje.
6. Šalies dalyvavime karinėse operacijose Balkanų bei Pietų Kaukazo regionuose dar galima išvelgti tam tikrą geografinį pagrįstumą, tuo tarpu tarptautinių misijų Irake bei Afganistane pasirinkimo neįtakoja jokie geografiniai veiksniai. Taigi, tarptautinių taikos rėmimo misijų erdvinė sklaida pagrinde yra sąlygota ne geografinių veiksnių, o politinių bei karinių interesų.

Geographical Estimation of Lithuanian International Military Activity

SUMMARY

Stirring international military activity has become one of the most important tasks of Lithuanian foreign policy implementation. Intensive international military collaboration and participation in peace keeping process are the main means to implement that task.

The main aim of the paper is to detect geographical peculiarities of Lithuanian international military activity. It is defined that Lithuanian international military activity is reasoned not only politically, but also has a geographical validity.

Bilateral and multilateral military collaboration of Lithuania clearly reveals it's priorities given to the most of the Baltic Sea region countries. Especially active cooperation in military range Lithuania holds with other Eastern Baltic countries – Latvia and Estonia. The main geographical factors of such collaboration peculiarity are: the Baltic Sea and the need of geopolitical balance.

Moreover, according to Lithuania's increased activity in international peace making operations, it's very important to have a good military staff preparation system for such aims. Perhaps a combatant preparation is in a high level, but geographical preparation is insufficient. It becomes especially important when the country sends peacemakers to the geographically distant regions.

Membership in NATO and other international organizations obligate Lithuania to be an active associate in peace keeping process. Lithuania was taking part in military operations that were prosecuted in four regions of Europe and Asia: The Balkans, Persian Gulf region, Caucasus and South and Central Asian region. The priority is given to the geographically closest region – The Balkans, where Lithuania have sent the biggest part of it's international peacemakers, that served in five countries of the region.

Furthermore, consideration of Lithuanian activity in peace keeping process shows that the country gives priority to NATO, European Union and USA, which is the most important strategic partner of Lithuania, supervising military missions.

Finally, Lithuania is participating in peace keeping operations not because of it's own national interests in the "hot" regions. It is more determined to the obligations to NATO and other international organisations and regarding to the position of strategic partners. Military and political benefit also remains as a very important factor of participating in the chosen peace keeping operations.

LITERATŪROS ŠALTINIAI

- 2003 metų nacionalinio saugumo sistemos būklės ir plėtros ataskaita.* (2003). LR Vyriausybė
- Baubinas, R. (1997). *Politinė geografinė Baltijos šalių padėtis ir jos perspektyva*, Geografijos metraštis, 30 t.
- Bulvičius, V. (1994). *Karinis valstybės rengimas*, Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba
- Daugirdas, V. (1996). *Lietuvos geopolitinio balanso modelis*, Geografijos metraštis, 29 t.
- Dudavičius, A. (2001). *Sausumos kariuomenės karininkų rengimo ir profesinio tobulinimo koncepcijos metmenys*, Karininkų rengimas ir profesinis tobulinimas, Lietuvos karo akademija
- Huntington, S. P. (1993). *The Clash of Civilizations*, Foreign Affairs, Vol.72, No.3, New York
- Janulaitienė, N. (2003). *Karinės pedagogikos įvadas*, LR krašto apsaugos ministerija, Leidybos ir informacijos aprūpinimo tarnyba
- Jasiulionis, E. (1994). *Karo topografija*, I tomas, Lietuvos karo akademija
- Kario rengimas.* (2000). Metodinė medžiaga, Lietuvos kariuomenės mokymo ir doktrinų valdyba
- Kardas* (2004). Nr.1, LR krašto apsaugos ministerija
- Kardas* (2006). Nr.2, LR krašto apsaugos ministerija
- Karys* (2005). Nr.6, LR krašto apsaugos ministerija
- Kisinas, E. (2000). *Kario ugdymas*, Lietuvos karo akademija
- Krašto apsauga.* (2003). Nr.17, Nr.19, Nr.20, LR krašto apsaugos ministerija
- Krašto apsauga.* (2004). Nr.4, Nr.6, Nr.7, LR krašto apsaugos ministerija

Krašto apsauga. (2005). Nr.3, Nr.4, Nr.5, Nr.6, LR krašto apsaugos ministerija

Krašto apsauga. (2006). Nr.3, Nr.4, Nr.5, LR krašto apsaugos ministerija

Kulys, Z. (1997). *Karininkų rengimo sistemos analizė ir uždaviniai*, Tarptautinė mokslinė konferencija: Karybos specialistų rengimo problemos, Lietuvos karo akademija

Laurinavičius, Č., Motieka, E., Statkus, N. (2005). *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius*, LII, Vilnius

Lietuvos gynybos politikos baltoji knyga. (2006). LR krašto apsaugos ministerija

Mališauskas, R. (1994). *Lietuvos nacionalinio saugumo tarptautiniai interesai*, Lietuvos nacionalinis saugumas: teorija ir realijos, Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas

Markevičius, M. (2006). *Kokia nauda kariuomenei iš "karštų pamokų" centro?*

Nacionalinio saugumo strategija. (2002). Lietuvos Respublika

Rengimo (mokymo) taikos rėmimo operacijoms tvarkos aprašas. (2006). LR krašto apsaugos ministerija

Savanoris. (2006). Nr. 3, Nr. 4, Krašto apsaugos savanorių pajėgos

Tarassenka, P. (1998). *Kovotojo mokymas*, Lietuvos karo akademija

Training areas or Lithuanian armed forces. (2005). Lietuvos kariuomenės mokymo ir doktrinų valdyba

Valiūnaitė, V. (2005). *Baltijos jūros regiono problema*, Magistro darbas, Vilniaus universitetas

Zaskevičius, S. (1928). *Karo geografijos teorijos pagrindų reikalu*, Mūsų žinynas, Nr. 44

<http://www.atgimimas.lt>

<http://www.kam.lt>

<http://www.mapn.ro>

<http://www.mod.gov.sk>

<http://www.nato.int>

<http://www.osce.org>

<http://www.slaptai.lt>

<http://www.unesco.lt>